Наше Слово

РІК LXVI № 16 (3323) ВАРШАВА, 18 КВІТНЯ 2021 РОКУ
ЦІНА – зл. 4,30 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

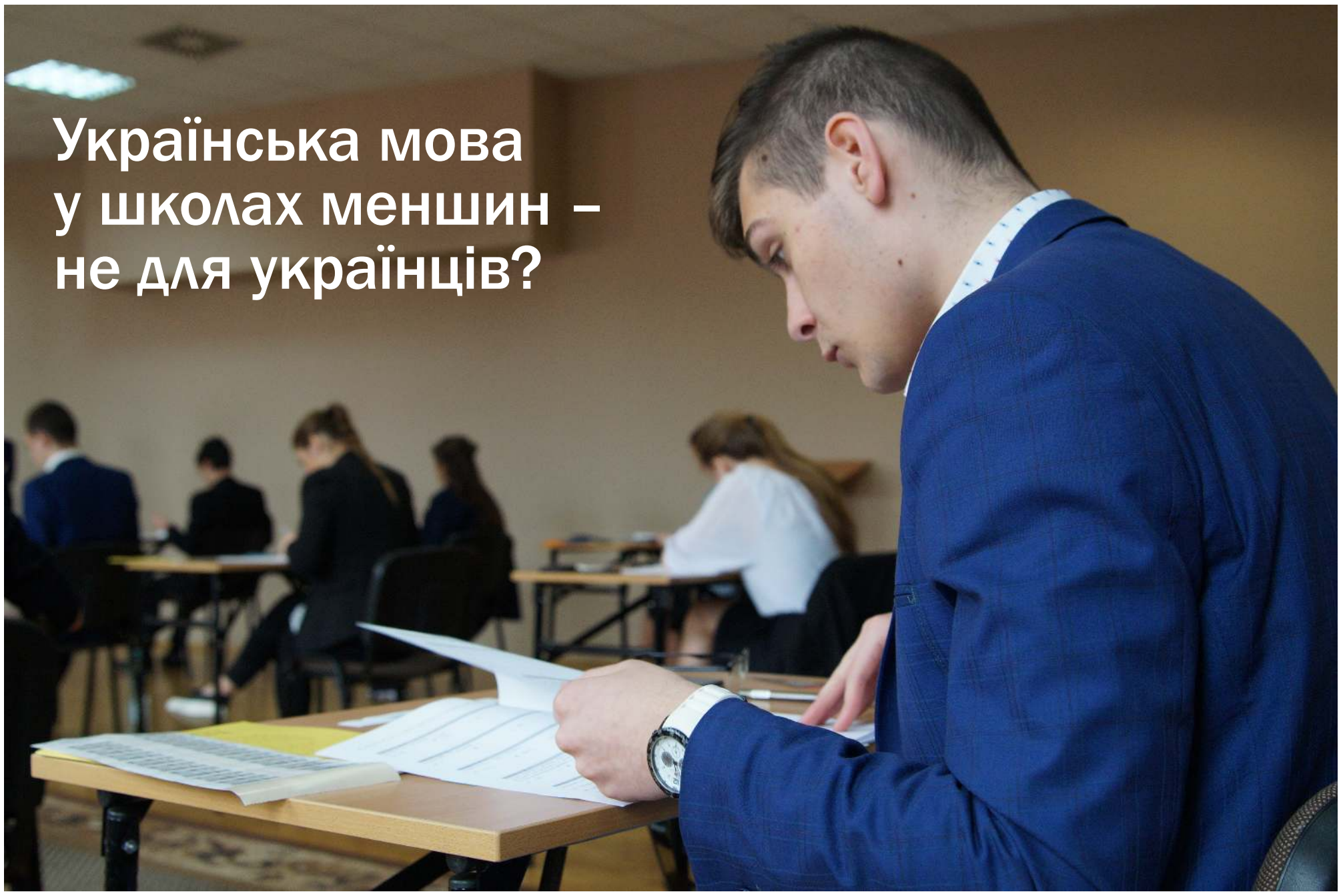

Українська мова у школах меншин – не для українців?

Фото – Павло Лоза

Наглядові органи шкіл нашої громади у Польщі припиняють фінансувати навчання мови, історії та географії України для учнів з українським громадянством. Це змушує директорів вводити зміни у їхніх закладах. Відкритим лишається питання: що сталося, чому у школах з українською мовою навчання стає дедалі менше представників меншини і як змінити ситуацію?

Контроль самоврядування

Про проблему з навчанням української мови говорили під час останнього з'їзду Об'єднання українців у Польщі. Насправді усе почалося восени минулого року, коли Вища контрольна палата (пол. NIK) перевірила, що робить місцева влада задля підтримки ідентичності та розвитку національних і етнічних меншин та громад, які використовують регіональну мову. У результаті Міністерство фінансів хоче, аби наглядові органи усіх українських шкіл повернули частину субсидії, яку витратили на навчання української мови учнів, які не є представниками меншини. Наразі найсильніше це вплинуло на початкову школу та ліцей у Лігниці.

У 2021 році проти тамтешньої ґміни, яка є наглядовим органом двох шкіл, відкрили провадження щодо повернення частини коштів, виділених у 2020 році.

– Ми не самі собі нарахували ці гроші. Усі директори вписували точні дані кожного учня і передавали це відповідним відомствам. А зараз саме вони чомусь стали найбільш винними, – дивується Анна Гаврильчак-Маланчак, директорка Комплексу загальноосвітніх шкіл з українською мовою навчання у Лігниці.

Любомира Тхір, її колега з Початкової школи в Бартошицях, вважає, що відповідальна за це Система освітньої інформації (СОІ), у яку вводяться дані про вихованців освітніх закладів.

– Ані я, ані жоден інший директор – ми не приховували кількості учнів з українським громадянством. Ми подавали цю інформацію до СОІ. Коли я отримувала звіт з Міністерства освіти, я ще раз підтверджувала: скільки дітей вчиться у школі, скільки з них – іноземці. Я друкувала цей документ і передавала його до наглядового органу. Як так вийшло, що ми отримали субсидію на заняття з мови нацменшини для всіх учнів? – описує ситуацію Любомира Тхір.

Лише цього року, після втручання директорки з Бартошиць, у Системі освітньої інформації ввели поправки і вона почала віднімати учнів-іноземців від загальної кількості усіх дітей у школі. І за цими даними зараз нараховують кошти. Утім, Любомира Тхір вказує на ще один нюанс. Досі кожна дитина-іноземець отримувала 150% субсидії на навчання польської мови. Крім цього, у наших школах ці діти мали також 150% субсидії на навчання меншинної мови.

– Виходить, що наглядовий орган брав у Міністерства освіти і науки подвійні гроші, а зараз в усьому звинувачують директорів. Це просто непорозуміння. Адже місто чи ґміна також повинні нести якусь відповідальність за свої рішення і за те, як вони розпоряджаються коштами, – вважає Любомира Тхір.

Якими будуть наслідки для шкіл?

У Лігниці вже від початку лютого у початковій школі та ліцеї уроки з мови, історії та географії України проводяться лише для учнів з нацменшини.

– Зараз із цим немає проблем, бо навчання дистанційне. Інакше все буде тоді, коли діти повернуться до школи. Частина учнів буде на заняттях з української мови, а частина – у світлиці чи в бібліотеці, – пояснює директорка Комплексу шкіл у Лігниці, у якому зараз 70-80% учнів мають українське громадянство.

Навчання рідної мови для представників меншини там від лютого відбувається у формі додаткових занять – 3 години на тиждень.

– З нового півріччя уроки проводяться в групах. Для мене це – просто пункт навчання української мови при школі, – говорить голова ради фонду «Просвіта» Марко Сирник.

Українець із Валча звернувся до Міністерства освіти щодо лігницьких шкіл. Він просить відомство пояснити ситуацію та скасувати зміни – аби заклади працювали так само, як і раніше. Фонд також протестує проти дій наглядового органу щодо директорки з Лігниці. Ґміна вважає її відповідальною за внесення неправильних даних до Системи освітньої інформації, згідно з якими субсидію нараховували у 2018, 2019 та 2020 роках.

Схожа ситуація – у ліцеї в Білому Борі, наглядовим органом якого є Західнопоморське воєводство. Починаючи з нового шкільного року учні, які раніше навчалися української мови, повинні були би мати 4 години таких уроків на тиждень. Для дітей, які у вересні прийдуть до першого класу ліцею, передбачені 2 години. На думку Марка Сирника, таким чином цей предмет зведуть до рівня позакласних занять.

2.

eprasa.pl 2771e34c68

ОСВІТА

Українська мова у школах меншин – не для українців?

Продовження з 1 сторінки

Дещо інша ситуація – у Перемишлі. Наглядовим органом «шашкевичівки» є ґміна. У місті заявили, що до кінця цього шкільного року учні вчитимуться, як і раніше. Від вересня 2021 року закладу вже не виділятимуть коштів на навчання дітей з України предметів їхньою мовою.

– У нас у кожному класі є принаймні кілька таких учнів: подекуди їх може бути двоє, а подекуди – половина усього колективу. То що тепер? Хто не зможе бути на уроці української мови – сидітиме сам у коридорі? Ми не можемо залишити їх без нагляду, – тривожиться директор Комплексу загальноосвітніх шкіл у Перемишлі Петро Піпка.

Він не має сумніву, що місто не погодиться виділити додаткові кошти на те, аби учнями-іноземцями хтось додатково зайнявся під час таких вимушених перерв.

– Прибутки самоврядувань під час пандемії впали до 30%. Тому я не бачу можливості, аби ґміна надала нам додаткове фінансування, – вважає Петро Піпка.

Початкові школи у Білому Борі, Бартошицях, початкова школа і ліцей у Ґурові-Ілавецькому зараз також працюють «по-старому». Наглядовим органом ліцею у Ґурові є сеймик Вармінсько-Мазурського воєводства. Там хотіли би, щоби Міністерство фінансів скасувало своє рішення про повернення грошей із субсидії. Зараз сеймик листується з відомством щодо цього.

– Побачимо, що буде. Ми отримали повідомлення з Окружної екзаменаційної комісії в Ломжі про те, що наші ліцеїсти зобов'язані складати підсумковий іспит з української мови. Як видно, вона не ділить учнів на громадян і негромадян Польщі, – зауважує Марія-Ольга Сич, директорка Комплексу шкіл з українською мовою навчання у Ґурові-Ілавецькому.

Більш песимістично налаштований Марко Сирник.

– Не дивуймося, якщо з нового шкільного року серед усіх наших шкіл лише дві матимуть стільки ж годин навчання української мови, як це було восени 2020-го, – попереджає голова ради фонду «Просвіта».

Чому діти не йдуть до українських закладів?

– Думаю, що ця ситуація позитивно вплине на самі школи, а також пункти навчання української мови, – прогнозує Марко Сирник. Він вважає, що українські освітні заклади у Польщі покликані підтримувати почуття власної ідентичності серед національної меншини. – Я не маю нічого проти того, щоб у школі було кільканадцять відсотків учнів з України. Це навіть корисно для дітей з громади. Але не повинно бути так, як, зокрема, в ліцеї у Білому Борі, – де з шістдесяти учнів є лише кілька з меншини.

Голова організації з Валча зазначає, що про нинішні проблеми він говорив іще десять років тому.

– Школа, у якій майже немає дітей з меншини, мені не потрібна. Бо саме місцеві учні є якоюсь гарантією подальшого існування громади, – пояснює він.

Марко Сирник заявляє, що остання дитина з Валча, як пішла до одного з українських закладів, провчилася там лише два тижні, бо була єдиною людиною з Польщі у класі, і решта учнів її не прийняла.

Звичайно, директори також помічають, що інколи виникають проблеми з комунікацією між дітьми, народженими в Україні та у Польщі. Проте вони вказують і на інші причини того, що діти з меншини не приходять до шкіл. Серед аргументів – наслідки асиміляції, те, що зараз батькам та дітям вистачає уроків у пунктах навчання мови, що батьки воліють, аби діти були ближче. Також говорять про більший «лемківський сепаратизм» – деяким представникам лемківської громади не подобається атмосфера шкіл; або про те, що пов'язані з українською культурою потреби дітям задовольняють ансамблі та колективи, які діють у їхніх населених пунктах.

– Ми не можемо змушувати людей. Аби сформувати клас, треба 14 учнів. Я приймаю дітей, які просто приходять до школи, – пояснює директорка білобірського ліцею Дорота Джевєцька.

Схожу думку має директорка з Лігниці.

– У нас багато українців, які останніми роками оселилися у місті та охоче посилають дітей до нашої школи. Тут немає стільки представників меншини, аби з них можна було створити клас. А якщо є у нас місце, то чому би не прийняти тих, які хочуть прийти? Тож кожна школа існуватиме настільки довго, наскільки матиме кого вчити,– каже Анна Гаврильчак-Маланчак.

Не допомагає також популяризація.

– Ми кільканадцять років їздили до одного з сіл у регіоні, де насправді проживає велика українська громада. Запрошували дітей на наші шкільні свята. Не знаю, чому вони так нас бояться, – заявляє Петро Піпка.

Директор «шашкевичівки» говорить, що відсутність гуртожитку при школі – це також не проблема, бо зараз молодь користується міською бурсою.

На думку Марка Сирника, проблема полягає у системному підході до шкільництва.

– Я під кінець дев'яностих років казав, що школи повинні бути центрами, які піклуються про пункти навчання мови у регіоні. У відповідь я почув від однієї вчительки, що вони мають займатися освітою. А на мою думку, пункти мали «зжитися» зі школами, аби діти знали, що після закінчення вивчення рідної мови у своєму місті вони підуть до українського ліцею. Це – також місія, яку повинні нести школи, – наголошує Марко Сирник.

– Законодавство має бути пристосоване до теперішньої ситуації. Ніхто десять років тому не сподівався, що у Польщі з'явиться стільки мігрантів з України. Для держави добре, коли іноземці працюють на користь бюджету. Але треба звернути увагу на те, що серед них є батьки, які хочуть віддавати своїх дітей до шкіл, що просто ближчі їхньому серцю. Як завжди, життя випереджає закони. Тому ми не можемо облишити цю ситуацію, – резюмує Любомира Тхір.

Директори всіх українських шкіл у Польщі готують спільне звернення до міністерств освіти та фінансів, у якому хочуть попросити, аби учні з українським громадянством могли брати участь в уроках мови, географії та історії України. Також у справу включилося Посольство України у Польщі та ОУП.

– Чи дозволять молоді з України вчитися разом з місцевими дітьми, чи ні – ми й далі лишаємося школою національної меншини, – запевняє Петро Піпка.

* * *

Схожа ситуація чекає також на пункти навчання української мови. Деякі з них уже отримують сигнали, що наглядові органи мають повернути частину субсидії, виділеної на навчання дітей з України. Про це ми писатимемо в окремому матеріалі. ■

Павло ЛОЗА

ПОГЛЯДИ

Кінець епохи в літописі ОУП

ІГОР ЩЕРБА,
журналіст
«Нашого слова»

У вступному слові до статті «Мирослав Скірка – новий голова Об'єднання» («НС» №14 від 4 квітня 2021 року) головна редакторка тижневика Христина Заник пише, що з приходом нового керівника організації закінчується 15-літня каденція Петра Тими, і позаду залишається ціла епоха.

Дійсно, Мирослав Скірка – це не «кадровий» активіст ОУП, однак українська громада Польщі не чужа йому, адже він близько 30 років тому був одним із засновників української скаутської організації Пласт. Справді, минула ціла епоха, але хочу зазначити, що у 30-літній історії ОУП ці 15 років є, на мою думку, одним із 3 розділів цілісного літопису.

Перший етап – це 90-ті роки, коли головою Об'єднання був Юрій Рейт. Тоді ми створювали нову організацію на фундаментах Українського суспільно-культурного товариства, хоча не бракувало голосів про те, що треба було піти «білоруським шляхом», тобто змінити керівні органи, але залишити організаційну структуру на місцях. Саме так і сьогодні існує Білоруське суспільно-культурне товариство. Ми ж взяли нову назву через те, що УСКТ стало для української громади осоружним через політичні впливи у комуністичній Польщі. Так і з'явилося ОУП із новими людьми у керівних органах. Головним донором стало Міністерство культури та мистецтва.

Місцеві активісти у 90-х вважали, що на кожній найменшій їхній культурній події має бути «хтось із Варшави», найкраще – Юрій Рейт. Тож доводилося кожні вихідні їхати у так званий «терен», проводити безкінечні розмови із локальними українськими діячами.

Саме тоді Польща першою визнала незалежність України. Ми з кількома активістами вітали президента Леоніда Кравчука. Україна також вислала до Польщі дипломата – Теодозія Старака (спершу він був у ранзі повіреного у справах, згодом став послом). Перший свій притулок у Варшаві він знайшов у районі, де розташовувалися будинки, призначені для радянських дипломатів та співробітників секретних служб. Нічого дивного, що варшав'яни цю частину столиці назвали «районом червоних свиней». Ми жартома допитувалися, скільки мікрофонів у квартирі українського дипломата.

90-ті роки також започаткували діалог польських та українських істориків про Волинську трагедію. Виникали численні організації: Союз українок, Пласт, Товариство лікарів, юристів тощо.

2000-ні роки – це час головування в ОУП Мирона Кертичака (він помер 25 січня 2006 року). Цей період можна охарактеризувати як епоху «глобалізації» як Об'єднання, так і польсько-українських відносин, які набули великого політичного значення.

Тим часом Мирон Кертичак як представник української громади у Польщі став заступником голови Європейського конгресу українців, членом президії Всесвітньої координаційної ради України, співголовою польської Спільної комісії уряду і національних та етнічних меншин. Об'єднання почало бути присутнім на польсько-українських зустрічах президентів, брати участь у відзначенні і вшануванні пам'яті жертв розстріляного села Сагринь, Волинської трагедії, відновлення військового цвинтаря у Пикуличах тощо. Детальніше про Мирона Кертичака можна прочитати в «НС»№ 7 від 14 лютого 2021 року.

Після 2006 року, коли головою ОУП обрали Петра Тиму, колишнього секретаря Головної управи Об'єднання, настав час демографічних перемін в українській громаді, бо молодь виїздила до великих міст вчитись або працювати. Це була епоха успіхів (повернення Народного дому в Перемишлі), але також – нападів на українську громаду Польщі не лише з боку «перемиських бультер'єрів», але й окремих польських політиків. Зміна влади принесла й переміни в державній політиці щодо української спільноти. Детальніше про все це можна також почитати у попередніх номерах тижневика.

Насамкінець хочу сказати, що 15-ліття головування Петра Тими слід розглядати у контексті 30-річчя Об'єднання (а якщо взяти до уваги УСКТ та «Наше слово» – 65-ліття). Тоді ми бачимо, скільки всього пройшли. У цей ювілей потрібно нам, зокрема й новому голові організації Мирославові Скірці, зробити відповідні висновки, бо, як кажуть, історія – це мати всіх наук. ■

eprasa.pl 2771e34c68

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Польський переклад українського роману — серед фіналістів премії Drahomán Prize

23 квітня стане відоме прізвище перекладача, який отримає премію Drahomán Prize-2020, що вручається за переклад з української на інші мови світу. До короткого списку увійшла, зокрема, Катажина Котинська із польським перекладом роману Вікторії Амеліної «Дім для Дома». Про це повідомило на своєму сайті «Видавництво Старого Лева», що видало цю книгу українською. Польською мовою вона побачила світ у видавництві «Warstwy».

«На сторінках роману пудель на ім'я Дом розповідає нам історію родини — старого полковника та кількох поколінь жінок. І пес, і люди почуваються ніяково у невеличкій львівській квартирі, де жив раніше... Яка різниця, хто? Камені не розкажуть. Або розкажуть — якщо маєш собаче чуття. Та хіба є історії, які допоможуть — полковнику зі Сходу України чи хоча би його псові — нарешті відчути себе вдома у Львові 90-х? Здається, до чужої скрині вже ніколи не підібрати ключа. Вже ніколи не відпустити штурвал винищувача. Ніколи ні пес, ні стіни не приймуть нових господарів. Але буває, чужа таємниця виявляється й твоєю також. І, можливо, героям цієї історії таки вдасться віднайти дім», — так описує книгу видавництво на своєму сайті.

Авторка перекладу Катажина Котинська — польська україністка та літературознавиця, професорка Інституту славістики Польської академії наук. У 2013 році вона стала лавреаткою нагороди Angelus за переклад роману Оксани Забужко «Музей покинутих секретів».

Премія Drahomán Prize була заснована Українським інститутом, Українським ПЕН та Українським інститутом книги 2020 року, аби підтримати та відзначити перекладачів з української на іноземні мови. Нагороду вручають за високу майстерність та внесок у промоцію української літератури за кордоном.

Загалом до довгого списку цього року увійшли 27 перекладачів з 14 країн, серед них обрали трьох фіналістів, зокрема Катажину Котинську. Також до фіналу потрапили Клаудія Дате з німецькими перекладами поетичної збірки Сергія Жадана «Антена» та роману Олексія Чупи «Казки мого бомбосховища», а також Рита Кіндлерова з чеським перекладом книги Володимира В'ятровича «Україна. Історія з грифом «Секретно»».

День народження театру «Навпаки»

Фото (архівне) з фейсбук-сторінки театру

Український театр «Навпаки» з Ґданська 1 квітня відзначив свій дев'ятий день народження. «З цієї нагоди ми б дуже хотіли зустрітися з вами і, як у давні, добрі часи, разом відсвяткувати ще один рік творчості. Ми дуже скучаємо! Сподіваємося, що вже скоро все стане на свої місця і ми надолужимо час розлуки!», — написали на фейсбук-сторінці члени театру. Вони додали, що режисер та актори зараз працюють над зовсім новим і особливим проєктом.

«Навпаки» — це один із небагатьох українських молодіжних театрів у Польщі. Перша його прем'єра — спектакль «У мальованій скрині» — відбулася 1 квітня 2012 року під час шевченківського концерту. Сьогодні в театрі працює до 30 людей. В основі його репертуару — твори українських письменників: Тараса Шевченка, Миколи Куліша, Івана Драча, Богдана Бойчука, Мар'яни й Тараса Прохаськів.

Театр виступає на сценах як великих, так і малих міст, де люди часто нічого не знають про українську культуру. «Навпаки» бере участь у багатьох суспільно-культурних подіях у Ґданську. Він є співорганізатором українського молодіжного ярмарку «ЯрмаRock FEST». Від 2019 року працює як фонд.

Його режисерка — Оксана Терефенко, випускниця вокально-акторської студії ім. Данути Бадушкової у Ґдині. Оксана є також вокалісткою гурту «Coolбаба» (Вроцлав). Українка зіграла головну роль у фільмі «Олена», який показали на одному з найвідоміших кінофестивалів світу в Каннах у категорії короткометражних фільмів. Також виступала у другорядній ролі у стрічці «Сашка», яка отримала гран-прі міжнародного фестивалю короткометражного кіно «Ca'Foscari Short Film Festival» у Венеції.

Перший онлайн-вишкіл для майбутніх пластунів у Польщі

Українська скаутська організація Пласт оголосила набір на перший Кваліфікаційний вишкіл дійсного членства (КВДЧ), який пройде онлайн. Це — захід для прихильників організації, які хочуть до неї увійти, а також для представників української громади, які бажають ознайомитись із Пластом.

Вишкіл триватиме два вечори по кілька годин. Його учасники дізнаються про особливості пластового (скаутського) руху, методику самовиховання та структуру. Також їм розкажуть, як працювати з молоддю, про різні соціальні, спортивні, мистецькі та інші проєкти.

«Якщо тобі цікаво дізнатися детальніше про Пласт та скаутський рух, про можливості саморозвитку та подорожі, довідатись, як можна водночас бути корисним та займатись улюбленою справою, — записуйся на вишкіл», — заохочують його організатори.

Дата проведення КВДЧ ще уточнюється. Імовірно, це залежатиме від кількості учасників. Анкета, яку треба заповнити для участі в події, опублікована на фейсбук-сторінці організації («Пласт Польща»). Там також можна прочитати про цьогорічні літні пластові табори, які заплановані на другу половину серпня.

Новий фотоальбом про Розточчя

Фото з фейсбук-сторінки lubaczow360.pl

Троє польських професійних фотографів зробили кілька тисяч знімків, обрали найкрасивіші та опублікували їх в альбомі «Розточчя» («Roztocze»). Ентузіасти мистецької фотографії — Кристіан Клисевіч, Томаш Міхальський та Томаш Мєльнік з Любачова та Горинця (Підкарпатське воєводство) хочуть таким чином популяризувати регіон, у якому живуть. Їхнє спільне видання вийшло друком у середині березня. Воно містить 360 світлин з Любачева, Чесанова, Горинця, Нароля та інших містечок та сіл, де колись проживало багато українців. На сторінках альбому про Розточчя можна знайти світлини, на яких зображена довоєнна архітектура, інтер'єри дерев'яних церков чи кладовища з пам'ятниками та хрестами, виконаними відомими брусненськими майстрами. У вступі до книги описана багатокультурна спадщина регіону.

Фотоальбом має 424 сторінки. Надрукувало його видавництво «Libra».

Поляка покарали за погрози українській родині

Як повідомив на своїй фейсбук-сторінці голова Центру моніторингу проявів расизму та ксенофобії Конрад Дульковський, районний суд у Тихах засудив Пйотра М. до 2 місяців ув'язнення. Громадянина Польщі визнали винним у розпалюванні ненависті на тлі національної приналежності.

Восени 2020 року родина з України хотіла орендувати помешкання в Тихах (Сілезьке воєводство). Вона опублікувала оголошення у фейсбуці, яке прокоментував Пйотр М. Він уживав нецензурні слова й погрожував українцям смертю. «Нехай тікають додому, або я куплю мачете і зроблю їм криваву Сілезію, як вони — Волинь», — так виглядав коментар поляка.

Українка перемогла на турнірі в Польщі

Українка Катерина Шакалова перемогла на турнірі зі змішаних бойових мистецтв «FEN33» у Лодзі. Він відбувся 31 березня. У поєдинку в найлегшій вазі з полькою Ізабеллою Бадурек 23-річній українці вдався унікальний кидок. У третьому раунді вона схопила суперницю за тулуб, підняла над головою і кинула через себе. Судді одноголосно присудили їй перемогу. Катерина Шакалова наразі отримала першість у п'яти з шести поєдинків.

Податкові звіти українською мовою

Традиційна форма звітності щодо податку на доходи фізичних осіб (PIT) досить складна, тому не дивно, що необхідність її заповнення викликала не дуже приємні асоціації. Однак сьогодні це можна зробити онлайн через сервіс «Твій e-PIT» («Twój e-PIT»), що значно спростило процедуру. Додамо, що Національна податкова адміністрація підготувала спеціальну брошуру з обчислення доходів, отриманих у 2020 році українськими громадянами, працевлаштованими у Польщі. У документі описані зобов'язання таких працівників перед податковою інспекцією. Українською мовою можна прочитати про те, як і де подавати декларацію за формами PIT-37, PIT-38, PIT-36 або PIT-28.

Податкові резиденти України можуть дізнатися, що таке «Твій e-PIT», де та відколи можна ним скористатись, які дані вносяться до податкової декларації тощо. Брошура розміщена на сайті podatki.gov.pl

Нагадаємо, що подавати податкові декларації можна до 30 квітня.

Біженка з Криму отримала нагороду передачі «Dzień dobry TVN»

Скріншот з передачі

На початку лютого у програмі «Dzień Dobry TVN» вийшов сюжет про кримську татарку Сюзанну Іззетдінову. Коли у 2014 році півострів захопили російські війська, вона забрала своїх чотирьох дітей і втекла до Польщі. Їй було важко, але вона не збиралася здаватися. Жінка вивчила польську мову та відкрила пекарню у Ґданську, де допомагає іншим, зокрема працевлаштовує біженців. У коментарі для каналу вона каже, що «сили додають їй діти».

Навіть зараз, в умовах пандемії, Сюзанна продає різноманітну випічку та делікатеси. Своєю силою та тим, як енергійно вона намагається розвивати бізнес, кримська татарка захопила серця глядачів. Завдяки їхнім голосам вона стала лауреаткою нагороди «Pozytywka Dzień Dobry TVN». Сюзанна Іззетдінова отримала нагороду 23 березня.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**

Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

eprasa.pl 2771e34c68

ПОДІЇ

«Слово стало тілом»:

ікони та фотографії

У Музеї Варшавської архієпархії завершилась виставка ікон «Слово стало тілом». На ній показали 50 робіт учасників XII Міжнародного пленеру іконописання у Новиці, який відбувся у вересні 2020 року.

▲ Відкриття виставки «Слово стало тілом» у Музеї Варшавської архієпархії

Колекцію доповнюють фотографії Пйотра Бейма, який майстерно зафіксував процес творчості, зосередження митців та магію місця. Через карантинні обмеження виставку закрили раніше, ніж планували, але організатори збираються показати її і в інших містах.

На відкритті кураторка та організаторка пленеру Катажина Якубовська-Кравчик відзначила: «Для нас було важливо, аби, апелюючи до рідної традиції, показати силу сучасного мистецтва. У своїх роботах автори намагаються говорити власною мовою відповідно до іконографічного канону, а водночас – шукати свій спосіб розповіді про сакрум». Колега Катажини Матеуш Сора відзначив, що найчастішою темою робіт було Благовіщення. Митці осмислювали фразу «Слово стало тілом» – цитату з Євангелія від св. Івана. Велика цінність заходу та створених під час нього ікон, на думку Матеуша Сори, – це їхній понаднаціональний та міжконфесійний характер, оскільки учасниками були українці, поляки та білоруси.

Автори презентованих ікон скромніше, ніж це традиційно прийнято, представили тему звістки про народження Ісуса Христа. Це видно хоча б у

▲ Катерина Кузів, «Благовіщення»

меншій кількості постатей на роботах – утім, такий прийом дозволив зосередитись на суті. Ікона Остапа Лозинського зі Львова, своєю чергою, – це спроба поєднати народне і сучасне мистецтво. У своєму диптиху він презентує воскресіння Лазаря з перспективи і самого Лазаря, й Ісуса Христа. Групу митців, особливо українських, надихало й наївне мистецтво. Це помітно у використанні традиційних буковинських мотивів, колористиці і стилістиці. Не бракувало також робіт, у яких автори вдавалися до сучасних абстрактних образів.

Ікони з пленеру традиційно видали друком у каталозі. У розміщеній в ньому статті Ірина Язикова відзначає, що ікона є відображенням таємниці Боговтілення, тобто прийняття Христом образу людини. Авторка стверджує, що у таких роботах зображають тілесний вигляд Христа, але Його божество також становить тут невід'ємну частину. Для відображення двоїстої природи Христа іконописці використовують традиційні символи і знаки, як-от написання імені чи кольори одягу. «Ця система залишається незмінною впродовж століть», – підкреслює у тексті Ірина Язикова. Авторка пояснює також, що у християнському мистецтві по-різному зображують Христа, і кожна нація робить це по-своєму. Це можливо тому, що ікона Христа – це простір зустрічі Бога і людини. Для кожного така зустріч відбувається інакше.

Неофіційне відкриття виставки відбулося також в межах онлайн-зустрічі учасників пленеру. Кураторка виставки Уляна Томкевич наголосила на великій цінності самого перебування у Новиці та можливості контакту з людьми, спілкування тощо: «За ці два тижні щось нематеріальне перетворилося на чітку, обрамлену річ. Зараз ми можемо передавати її іншим». Остап Лозинський зауважив, що тема «Слово стало тілом» була насправді складною. Її треба було добре продумати, аби ікони не були банальними.

Своїми враженнями поділилась й Альбіна Ялоза, яка вперше брала участь у пленері. Вона підкреслила, що для неї він став відкриттям не тільки з технічного боку, але й з духовного: «Хоча кожен працював над своєю іконою окремо, відчувалося, що ми всі трудимося над чимось одним». ■

Фото з сайту Музею Варшавської архієпархії

▲ Роман Зілінко, «Благовіщення»

▲ Уляна Томкевич, «Зустріч Марії та Єлизавети»

▲ Костянтин Маркович, «Слово стало тілом»

Польща переоцінила свою вагу в історичних питаннях

Українознавче наукове коло, Майстерня досліджень української ідентичності та кафедра україністики Варшавського університету організували онлайн-лекцію про колективну пам'ять українців та поляків. Лекцію провели професори – соціологиня Йоанна Конєчна-Саламатін та історик Томаш Стриєк.

Соціологічні дослідження показують, що більшість людей цікавиться історією, аби дізнатися більше про себе та своє походження. Українці найчастіше про минуле дізнаються на уроках історії в школі, а поляки з культурних продуктів – як, наприклад, кіно. До того ж у Польщі багато газет має історичні додатки, чого в Україні практично не існує. Ще одна цікавинка – українці вказують значно більше джерел історичних знань, ніж поляки. Це тому, що не мають одного достовірного. В Україні більшою симпатією людей користуються постаті з давнього минулого, а в Польщі – більше позитивних героїв з часів, ближчих до сучасності. В масштабах усієї України такі постаті, як Степан Бандера і Симон Петлюра, сприймає позитивно 1/3 людей, 1/3 ставиться до них байдуже і 1/3 – негативно. По регіонах видно, що на Заході та Півдні обидві особи сприймаються найбільш негативно.

В межах дослідження людей опитували, чи вони погоджуються з твердженням, що влада їхньої держави забагато уваги приділяє питанням минулого, а менше – актуальним справам. Виявляється, що поляки і українці дуже схожі в цьому – вважають, що політики занадто зосереджені на історичних питаннях. Одні і другі так само думають, що влада не повинна приймати постанов, в яких інтерпретується і відповідним чином трактується минуле.

Соціологи досліджували також, як українці і поляки оцінюють взаємні кривди. В обох державах вони питали: чи були в XX ст. такі події, за які сусіди повинні відчувати свою провину? І в обох державах переважала ствердна відповідь. У 2013 році дослідники вже ставили подібні запитання, тому відомо, що в Польщі відсоток осіб, які визнавали, що обидва народи мають взаємну провину, зменшився з 50% до 6% у 2018 році. В Україні переконання щодо спільної відповідальності також зменшились, але не так різко. «Ці зміни багато говорять про роль політики пам'яті», – сказала Йоанна Конєчна-Саламантін.

Зі свого боку Томаш Стриєк наголосив, що загалом щораз менше сучасних людей бере події з минулого як приклад для свого життя. Але водночас в Польщі зростає кількість тих, хто вважає, що минуле є основою національної ідентичності.

Ще одне помітне явище полягає в тому, що в Польщі держава підтримує такий наратив – «історія – це джерело правди». Влада каже вірити громадянам, що тільки одна інтерпретація минулого є головною і правдивою. Тому з польського парламенту виходить безліч постанов, що стосуються історії. І також тому Польща останніми роками тиснула на свою східну сусідку щодо однозначного засудження антипольських дій ОУН та УПА. «Поляки вірили, що в Україні всі об'єднані національними міфами і відмовляться від них в ім'я доброї співпраці», – наголосив Томаш Стриєк. Польська сторона не взяла до уваги, що українці більш диференційовані в оцінці свого минулого, а теперішня влада взагалі вважає такі питання несуттєвими і не хоче про них говорити. Виходить також, що Польща переоцінила свої ролі як «адвокат України» чи «міст до Заходу». Водночас українська держава в останні роки остаточно стала суб'єктом міжнародних відносин, має безпосередні зв'язки з членами ЄС та західного світу. Польщу у цих відносинах перестали так сильно брати до уваги. До того ж українці бачать, що її позиція послабилася в Європейському Союзі, до якого вони самі прагнуть потрапити. «Польська політика пам'яті переоцінила вагу Польщі для України. У результаті – не досягла своєї мети щодо історичного конфлікту», – підсумував Томаш Стриєк. ■

Сторінку підготував
Григорій СПОДАРИК

eprasa.pl 2771e34c68

УКРАЇНА

Запах війни:
чим завершиться чергове напруження між Україною і Росією?

Росія накопичує війська і техніку на кордоні з Україною, відкрито погрожує втручанням у нібито «внутрішній» український конфлікт. Пропаганда Кремля вже декілька місяців розкручує інформаційну істерію про начебто запланований наступ Києва на тимчасово окуповані райони Донбасу. Переговори заблоковані. Україна зміцнює оборону і налагоджує тісну співпрацю з країнами Заходу. Що стоїть за всім цим? Чи дійсно Росія готується до нових проривів? І на яку допомогу від ЄС та США може в такому разі розраховувати Київ?

Загроза наступу: реальні плани чи гра м'язами?

Напруження зростає з кожним днем, тому варто одразу сказати: загроза нової хвилі агресії дійсно є. Щоправда, це зовсім не означає, що Росія піде саме за таким сценарієм. Тому спочатку – про те, що особливого у нинішній ескалації.

По-перше, військові маневри вздовж кордону, на тимчасово окупованих територіях Донбасу і Криму, – не нова практика. Росія неодноразово вдавалася до цього, зокрема й минулого року. Ще один привід – підготовки до військових навчань. Утім, цього року вони супроводжуються небаченою пропагандистською активністю. Громадську думку в Росії і на окупованих нею територіях призвичаюють до ідеї «наступу» з боку України і захисту «російських громадян» силами регулярної армії. До такого пояснення подій Кремль готувався заздалегідь, зокрема, роздавав російські паспорти на Донбасі (наразі їхня кількість може сягати 600 тисяч). Саме це нині використовують посадовці РФ, зокрема залучений у переговори заступник глави адміністрації Владіміра Путіна Дмитро Козак: мовляв, втручатимуться, аби «захистити своїх».

По-друге, в око впадає демонстративність усіх дій: і військових маневрів, і політичних заяв. Причому це меседжі і Володимиру Зеленському, якого хочуть примусом повернути у потрібне Росії русло переговорів і поступок, і Заходу, особливо – Вашингтону. Більш різка, аніж за Дональда Трампа, позиція нової адміністрації Джозефа Байдена – це політичний ляпас Кремлю. На нього він не може не реагувати. Більше того, у такий спосіб Москва перевіряє, як далеко Захід може зайти, захищаючи Україну, якою буде на практиці ця підтримка. Фактично, відбувається демонстративний обмін намірами з метою зупинити противника силовими аргументами. Варто зазначити, що така презентація можливостей і жорсткі заяви передовсім із боку США, Великобританії і НАТО – нині на користь Україні. Дехто може засумніватися в тому, що дипломатичні і політичні декларації мають сенс. Мають, і неабиякий: чим зрозуміліше стане Росії, що оборонна, фінансова, політична підтримка України буде на високому рівні, тим більше шансів, що подібне протистояння може втратити для Кремля сенс. Це не стримає, не дасть однозначних гарантій, що Росія не наступатиме – це правда. Але без подібної жорсткої позиції руки у Путіна точно розв'язані.

По-третє, на відміну від 2014 року, коли країни Заходу відбувалися здебільшого «стурбованістю» діями Кремля в Україні, на цей раз їхня реакція – не постфактум, а на випередження. І хоча прямої участі військ союзників у конфлікті не буде, підтримка може стати дуже суттєвою. Наприклад, силами країн-членів НАТО або винятково Сполучених Штатів можна закрити, а відтак – убезпечити небо над Україною. Це, як мінімум, зніматиме ризики використання російської авіації для широкомасштабного наступу. Оборонні спроможності, обладнання, зброя – все це у стислі терміни можуть надати Києву в небачених досі масштабах. Плюс новий пакет болючих санкцій проти Росії. І якщо попередні обмеження її не зупинили, то заморозка газопроводу «Північний потік-2» за крок від завершення проєкту точно у плани Кремля не входить. Звичайно, Росія цілком може йти і за зворотною логікою: чим вищі ставки, чим серйозніша ескалація, тим більшого вона може вимагати за її припинення. Але нині – не 2014 рік, а Джо Байден – це не Барак Обама. Та й у Європейському Союзі мало хто досі сподівається на вмиротворення агресора.

Відтак, Російська Федерація, безперечно, нарощує можливості для наступу, але чи зупиниться вона на цьому достатньо дорогому для неї варіанті – велике питання. І якщо кадрові чи фінансові збитки Росію не так вже й хвилюють, то її «здобутки» в обмін на ці витрати точно мають непокоїти. А от із цим якраз-таки проблема: гарантій, що Україна піде на широкі політичні поступки (наприклад, «особливий статус» в Конституції чи відмова від членства в НАТО – як того вимагає російське МЗС) немає жодних. Так само, як і гарантій того, що Захід буде задовольняти апетити Кремля і виконувати його забаганки. Тому в сухому залишку прорив кордону України в нових місцях (наприклад, у Харківській області), агресію в Чорному морі чи з боку окупованого Криму не можна недооцінювати, але бажаного ефекту Росії це може не дати. Відтак, Кремль нині більше вдається до військово-політичного шантажу як України, так і Заходу, але чи перетвориться він на реальні дії – досі відкрите питання.

Що робити Україні?

Для Києва нині критично важливі три напрямки дій. Спочатку – оборонні та безпекові заходи для підтримки боєготовності армії. Можливо, симетричні маневри, але вже з українського боку кордону. Оперативно-тактична взаємодія з ключовими партнерами України з оборонного комплексу, насамперед США і Великобританією. Термінове формування оборонного держзамовлення – так, воно досі в роботі, що означає проблеми з постачанням необхідного устаткування і озброєння.

Другий напрямок – дипломатичний. Заяви про рух до НАТО, зроблені Зеленським, на противагу деяким критичним зауваженням, є цілком слушними і доречними. Практика попередніх років довела: Росія розуміє тільки мову сили. Загравання і м'яка риторика все одно обертаються агресією, тільки без зовнішньої допомоги. Треба тримати руку на пульсі з Вашингтоном, із партнерами з Нормандської четвірки, з ЄС і НАТО. Дипломатичний фронт має показати ізоляцію Росії.

І третій напрямок – інформаційний. Передовсім – для закордонної аудиторії, адже в Україні у «підготовку наступу Києва» (як це подає російська пропаганда) ніхто не вірить. Натомість є проблема з тимчасово окупованими територіями, з Кримом, але можливості пробитися до глядача «з того боку» в України практично немає. Тому використання міжнародних інформаційних мереж, медіа, дипломатичних каналів – більш ніж актуальне.

Станом на сьогодні одне можна сказати точно: повернення до хиткого «режиму тиші» вже однозначно не буде. Він завершений. Росія недарма не підтверджує відданість режиму припинення вогню навіть на рівні заяви Тристоронньої контактної групи у Мінську. Тому ескалація на Донбасі повертається. Цілком можна очікувати локальної операції зі спробою зміни лінії розмежування і проривів на Сході. Утім, чи наважиться Росія на широкомасштабні бойові дії на інших напрямках, залежатиме від того, чи відчуватиме вона, що «отримає по зубах» на всіх фронтах. ■

Марія ЗОЛКІНА

ПУЛЬС УКРАЇНИ

Україна чекає на 32 млн доз вакцини. Міністр охорони здоров'я Максим Степанов заявляє, що держава зараз має контракти на поставку 24 млн доз вакцини. Зокрема, це 10 млн доз вакцини Novavax, поставки якої очікуються у липні, 2 млн вакцини Covishield (500 тис. вже використано і ще 1,5 млн очікується у квітні-травні), 2 млн вакцини CoronaVac китайського виробника Sinovak (215 тис. доз вже надійшли в Україну). Також міністр повідомляє про контракт з компанією Pfizer на 10 млн доз вакцини, які, за його словами, приїдуть в Україну протягом 2021 року. З урахуванням 8 млн доз вакцини, які очікуються в межах глобальної ініціативи COVAX, українська держава може отримати 32 млн доз вакцини від COVID-19.

Україну відвідав Збіґнєв Рау. 8 квітня відбулася зустріч міністрів закордонних справ України та Польщі Дмитра Кулеби та Збіґнєва Рау. Польський міністр прибув в Київ з терміновим візитом на запрошення української сторони. На зустрічі, зокрема, обговорювалося загострення ситуації на кордонах з Україною і окупованих територіях. Збіґнєв Рау висловив занепокоєння діями Росії та запевнив, що Польща незмінно та міцно підтримує Україну у її боротьбі за суверенітет і територіальну цілісність. Міністри домовилися докласти спільних зусиль для консолідації дієвої міжнародної підтримки України у протидії російській агресії та обговорили поглиблення військово-політичної співпраці. Польща також висловила підтримку курсу української держави на набуття повноправного членства в ЄС і НАТО. Сторони обговорили енергетичну складову регіональної безпеки, зокрема у контексті реалізації проєкту «Північний потік-2». Крім того, обговорювали майбутнє головування Польщі в ОБСЄ та подальшу взаємодію України, Польщі та Литви у форматі «Люблінського трикутника», підготовку першого саміту «Кримської платформи».

Санкції проти «контрабандистів, які займаються економічним тероризмом». Президент України Володимир Зеленський увів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони, яка підтримала внесені Службою безпеки України пропозиції щодо застосування персональних санкцій строком на три роки до «найбільших контрабандистів» України. Це десять фізичних осіб: Бокало Іван, Пересоляк Валерій, Кушнір Юрій, Єрімічук Олександр, Фірманюк Орест, Альперін Вадим, Чудаков Олександр, Шерман Віктор, Кравченко Олександр, Дідух Володимир. Їхнє майно та активи заблоковані. Також, згідно з рішенням РНБО, санкції застосовані до 79 російських, українських та кримських компаній, серед яких «Росспівробітництво», завод «Спецагрегат», «Севмормаш-2М» та інші. З боку експертів пролунали заяви про неправовий підхід РНБО та зловживання владою президентом Зеленським.

У Молдові викрали українського суддю Чауса. Оголошеного Інтерполом в міжнародний розшук за підозрою у хабарництві суддю Миколу Чауса 3 квітня в центрі Кишинева викрала група невідомих озброєних чоловіків. Чаус на посаді судді займався багатьма резонансними справами, зокрема приймав рішення проти Автомайдану у 2013-2014 роках. У 2016 році суддю було викрито на отриманні хабаря в розмірі 150 тисяч доларів. Ці кошти були виявлені в двох скляних банках, які суддя особисто закопав у дворі власного дому. Однак Чаус уникнув арешту та втік до Молдови, де здався місцевим правоохоронцям. Україна з того часу вимагала його видачі на батьківщину. Молдавським правоохоронцям вдалося частково встановити особи організаторів викрадення Чауса і затримати одного підозрюваного. «Поки рано говорити про звинувачення, у нас тільки один затриманий, але ми вже знайшли машини, якими користувалися викрадачі, зібрали відбитки пальців, знайшли їхнє листування, встановили особи деяких викрадачів і їхній маршрут», – розповів міністр МВС Молдови Павел Войку. За його словами, викрадення здійснили іноземні громадяни, які виїхали з Молдови в Україну, а їхня переписка велася українською мовою.

Підготувала Тетяна ДАНЮЧЕНКО

eprasa.pl 2771e34c68

ГРОМАДА

Іза Хруслінська про Петра Тиму:

«Нас чекає багато нових викликів»

«Я не уявляю, аби він залишив справи українців у Польщі, а Об'єднанню в якийсь інший спосіб не допомагав досвідом, знаннями та вміннями! Я вірю, що на нас чекає ще багато нових викликів!»

Петро Тима закінчив роботу на посаді голови ОУП

Цього року ми разом із Петром Тимою могли би відзначати 25 років нашої дружби та дуже тісної співпраці, зокрема і моєї з ОУП, а сам Петро – 25 років від початку роботи на посаді секретаря Об'єднання українців у Польщі, коли Мирон Кертичак став головою, а після його раптової смерті у січні 2006 року Петро обійняв посаду очільника організації.

Чверть століття спільної, тернистої дороги разом із Петром та Об'єднанням дає мені – так мені здається – привілей написати з нагоди його відходу з посади голови ОУП не про підсумування його роботи та відданість українській спільноті у Польщі (не мені про це говорити), але про те, ким Петро є для нас, громадян цієї країни польської національності, для яких українці у Польщі – це співгромадяни, а їхня трагічна історія становить частину польської історії. А також – про те, чому його так сильно бояться націоналістично-кресові середовища у Польщі.

Я уважно читала коментарі у фейсбуці під дописом Петра на наступний день після того, як він завершив свою каденцію. А перший його пост був адресований друзям-полякам: у ньому він дякував за те, що завдяки нам може почуватися громадянином цієї країни, а не (це вже моя заувага) небажаним «бур'яном». Він отримав від польських друзів, товаришів, людей, з якими співпрацював, багато подяк, привітань із чудовою співпрацею. Для декого присутність та робота Петра в Об'єднанні – це ціла епоха, і їм складно уявити, як можуть виглядати нові часи, як хтось написав, «пост-тими». Хтось міг би здивуватися, чому Петро подякував спершу нам, польським друзям, але я це чудово розумію. Між нами відбулися сотні розмов про те, як сприймають українську спільноту у Польщі. Я не без причини використовую тут слово «бур'ян»: на мою думку – і я вже кілька разів про це писала – наразі домінує саме такий підхід: як до чужих, непотрібних. Таких, що багатьом полякам заважають спокійно жити з міфічним відчуттям того, які чудові ми були на так званих «кресах», як засаджували європейську цивілізацію серед «русинів», під час II Світової війни і після неї були беззбройними жертвами та ніколи – катами, а якщо й убивали цивільне українське населення, то це була тільки помста!

Представники української спільноти у Польщі глибоко відчувають цю атмосферу, політичні нападки, хейт. Рік тому, 2 лютого 2020-го, Петро біля повторно знищеної могили партизанів з Української повстанської армії в Монастирі – однієї з кільканадцяти, які систематично у Польщі руйнують – під час нашої польсько-української акції протесту сказав: «Наші предки століттями були частиною Речі Посполитої, але сьогодні це небагато значить. Сьогодні ми – елемент, річ. Яку треба повністю чи частково витіснити. Наш біль – це не абстракція, він найповніше відчувається тут, на цьому місці: у селі, якого не існує від 1945 року. Наш біль – це повністю стерте з лиця землі людське поселення, церква, будинки та їхні мешканці. Цей біль – це універсальний досвід наших дідусів та бабусь, батьків, він залишається з нами дотепер, до сьогодні. Це біль, який забирає віру та надію. Постійно живе з нами 72 роки. Він посилюється після чергових ударів історичної політики держави. Нею оперують цинічні політики, урядовці, які ідуть за течією, і народ, якому потрібен ворог і найправдивіша правда. Це не кулемет і не пожежа, але це породжує спустошення. Величезне».

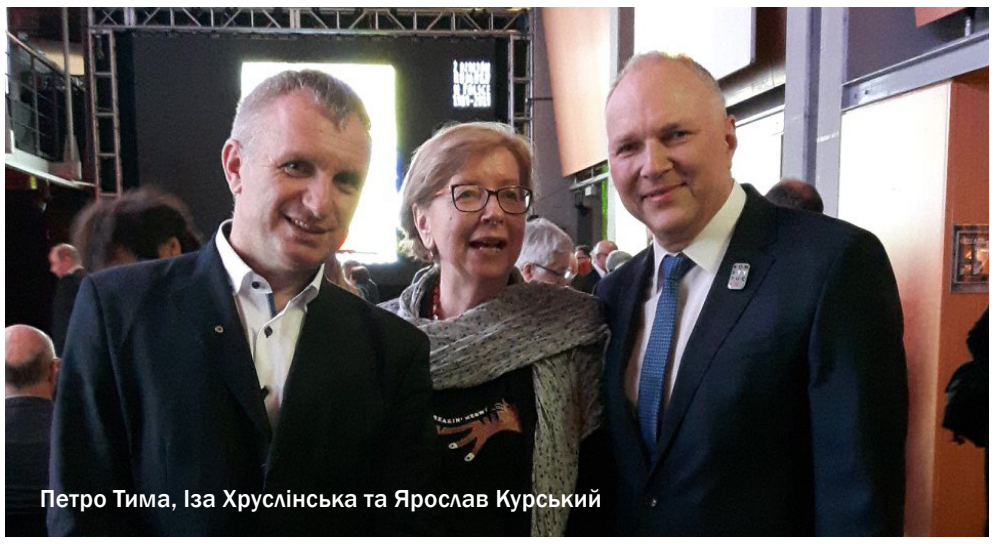
Петро Тима, Іза Хруслінська та Ярослав Курський

Я пам'ятаю, як боляче мені стало від цих слів – боляче, адже це правда. Частина з нас, поляків, бере участь у цих деструктивних антиукраїнських діях, частина – залишається байдужою, а частина ділить цей біль із нашими українськими друзями.

Безкомпромісну позицію та рішучість Петра Тими на посаді голови ОУП щодо відсутності протидії польської держави та уряду варварським акціям польських націоналістів на українських похованнях наше польське середовище підтримувало листами протесту, спільними акціями у Верхраті та Монастирі, повідомленнями до Комісії національних та етнічних меншин при Сеймі, а також у медіа. Петро був ініціатором та співавтором двох важливих звітів «Українська меншина і мігранти з України у Польщі. Аналіз дискурсу», займається аналізом організацій та середовищ у Польщі, які співпрацюють у своїй антиукраїнській та провокативній діяльності з ФСБ та Москвою. Його інтерв'ю з Павлом Смоленським («Хакери розкрили імена, номери рахунків та суми, які надходять з Росії польським громадянам та організаціям. Уряд мовчить» у виданні «Gazeta Wyborcza»), присвячене цим питанням, викликало хвилю нападок з боку цих кіл, які, як ножиці з прислів'я, «відреагували, атакуючи» (ідеться про польське прислів'я «uderz ręką w stół, a nożyce się odezwą» [«вдар рукою по столу, а ножиці відізвуться»] – про людину, що має щось на сумлінні й шукає натяків на це у словах людей довкола – *ред.*).

Петра Тиму як голову Об'єднання українців у Польщі і як «професійного» (як він сам часом себе називає) українця багато поляків, наше польсько-українське середовище вважає людиною діалогу, відкритою до інших, що вміє із кожним встановити контакт і говорити, що завжди готова до співпраці. Натомість для кресово-націоналістичних середовищ, частини їхніх медіа та деяких політиків і ПіС, й інших популістсько-націоналістичних спрямувань він є головним об'єктом хейту, ненависті та нападок. Якби я навела тут список словесних образ, приписуваних йому «провин», у ньому не бракувало би майже нічого. Ось лише кілька найчастіше вживаних (поминаючи нецензурні): «український націоналіст», «бандерівський яструб», «волинський брехун», «руйнівник польсько-українських відносин», і так далі, і так далі. Ця ненависть настільки велика, що, коли 2015 року Анджей Дуда став президентом РП, ці середовища звернулися до нього з вимогою забрати у Петра Хрест відродження Польщі, який йому вручив президент Броніслав Коморовський, – на щастя, безуспішно.

На цвинтарі у Сагрині

Як це можливо, звідки ці абсолютно суперечливі сприйняття та оцінка Петра Тими як людини та як голови ОУП?

Петро не приховує: він пишається тим, що є українцем, пишається доробком своєї спільноти та України, а водночас – глибоко відчуває трагедію українців, яка спіткала їх на землях, що лежать у межах Польщі, в 40-х роках, від поляків і совєтів – злочину поляків проти цивільного українського населення, депортації до СРСР у 1944-46 роках та у межах акції «Вісла».

Він сам походить із сім'ї, що пережила ці катаклізми. Родина матері – переселена під час акції «Вісла» з Молодича до Мисліц (тоді Ольштинське воєводство, тепер Поморське). Родина батька – вивезена з Бескидів, із Завоза, у межах депортації до СРСР на Західну Україну. Сімейні будинки батьків не збереглися: мамин спалило Військо Польське ще до акції «Вісла», а татів у Завозі вже десятиліттями знаходиться під водами Солінського озера. Близьких родичів Петра вбили або поляки, або совєти, батько 8 років провів у таборах. Але я ніколи не помічала у ньому люті, не чула від нього слів ненависті, хоча у деяких ситуаціях він реагує емоційно. Але чи можна цьому дивуватися! Українське кладовище у Молодичі, рідному селі його матері, кілька років тому знищили польські націоналісти, у 2017-му уряд ПіС відмовився виділити дотації на вшанування 75 річниці акції «Вісла»! Це тільки два приклади з довгого списку дій, спрямованих проти українськості у Польщі.

Для тих, хто вважає Петра людиною діалогу, я думаю, вирішальне значення для такої позитивної оцінки та пошуку можливостей співпраці з ним мають неприхована позитивна гордість за свою українську національність, вміння говорити без люті, хоч і з гіркотою та великим сумом, про трагедію українців; знання історії України, українців у Польщі, польсько-українських відносин; об'єктивність, бажання шукати порозуміння та співпрацювати з кожним, навіть із тими, хто має інші погляди на польсько-українські відносини – але не з націоналістами, ксенофобами чи деструктивними людьми.

Для тих, хто ненавидить Петра та атакує його, ті ж самі риси діють як червоний плащ на бика і пробуджують ненависть – а особливо, певно, його розуміння українськості як цінності,

7.

eprasa.pl 2771e34c68

ГРОМАДА

Скріншот з події

Про нас варто, варто з нами

15 років Закону про національні та етнічні меншини й регіональну мову

Єврейська асоціація «Чулент» у коаліції з фондами «Зустріч» та «Яв Дікх» 21-26 березня організувала конференцію «Про нас варто, варто з нами – 15 років дії Закону про національні та етнічні меншини й регіональну мову. Висновки, рекомендації та нові виклики майбутнього». Метою конференції, яка складалась із шести панелей, був обмін практиками, побудова союзів та коаліцій, презентація організацій меншин як партнерів для державного управління і місцевого самоврядування. А також – напрацювання рекомендацій щодо законодавчих змін, правових механізмів, проєктів та стратегій, які відповідають сучасним викликам.

Визначення відображає меншини як певну проблему, а не цінність

Під час першої панелі «Закон – органи меншин – рекомендації – майбутнє» виникло питання: як оцінювати термін «меншина». Минуло 15 років, відколи його встановили законодавчо. За цей час у суспільстві відбулася низка соціальних та політичних змін. До Польщі приїжджає дедалі більше мігрантів. Чи визначення національних та етнічних меншин і регіональної мови й надалі відповідає сучасній ситуації?

Професорка Олена Дуць-Файфер з лемківської спільноти підкреслила, що зараз воно відображає меншини як певну проблему, а не цінність. На її думку, у визначенні не повинно бути закритого переліку меншин, умови щодо їхньої чисельності та того, що така спільнота «суттєво відрізняється від інших громадян своєю мовою, культурою або традиціями», тому що незрозуміло, що означає «суттєво» і хто має вирішувати, що є таким, а що ні.

«Перша умова визнання якоїсь культурно іншої громади національною чи етнічною меншиною – це те, що вона „не така чисельна, ніж решта населення Польщі". Можна бути спільнотою більшою, як-от в постколоніальних суспільствах. Там меншини немалі, але вони перебувають на позиції підпорядкування. А найважливішим є пункт, який показує нагляд і контроль. Ми маємо закритий опис із готовим списком спільнот, створений „ззовні". Згідно з тенденціями сучасного світу, людина має право самостійно визначати свою ідентичність. Тому цей термін повинен бути відкритим», – пояснила Олена Дуць-Файфер.

Григорій Купріянович, представник української громади, звернув увагу на розбіжності у визначенні тих, кого вважаємо представниками меншин: «У Законі про національні та етнічні меншини є подвійне підстрахування. З одного боку, є термін, який окреслює, чим є такі спільноти, а з іншого боку – уже маємо їхній перелік. Але насправді, з правової точки зору, це не є необхідним, тому що наводити треба або визначення, або список».

Купріянович підкреслив, що дефініція національних чи етнічних меншин у законі – це політична дія: «Вона не є результатом наукової дискусії чи вираженням суспільних потреб. Сейм у 2005 році ухвалив таке, а не інше рішення, визнавши такі, а не інші, спільноти меншинами. У дискусіях, які відбувались протягом останніх 15 років, на запитання «що про це думають самі громади» я відповідав, що насправді їхній голос має в цьому аспекті лише інформаційне значення. Бо вони не вирішують, кого у Польщі визнавати меншинами. Це – політичне рішення суспільної більшості, виражене парламентом, тобто Сеймом і Сенатом».

Григорій Купріянович також звернув увагу на суспільно-політичні зміни, які створюють нові виклики: «На наших очах відбуваються імміграційні процеси. Вони пов'язані із приналежністю Польщі до Європейського Союзу. Будь-який громадянин із країн блоку може без проблем переселитись до Польщі. Уявімо собі француза єврейської, української чи чеської національності, який переїхав сюди. Формально він не буде членом даної національної меншини. Виникає питання про забезпечення його прав як громадянина ЄС. Іншою проблемою є велика міграція з Білорусі, України та меншою мірою – з Росії чи інших пострадянських країн. З'явилося багато людей української національності, які через певний час отримують польське громадянство. У правовому сенсі вони можуть стати частинами спільноти національних меншин. У зв'язку з цим виникають питання щодо локальної культурної спадщини».

Професор Цезари Обрахт-Прондзинський, наукові зацікавлення якого стосуються кашубів, звернув увагу на те, що закон не містить жодного формулювання про те, що, наприклад, Річ Посполита опікується своїми меншинами, а вони самі є певним благом. Хоча документ покликаний охороняти культурну ідентичність і сприяти громадянській і суспільній інтеграції.

10.

те, що він добивається права на історичну пам'ять, відмінну від польської, прав для української спільноти та інших національних і етнічних меншин у Польщі – таких самих, як у громадян польської національності. Чому? Оскільки, на думку цих людей, українець у Польщі не може пишатися своєю національною приналежністю, не може добиватися права на історичну пам'ять, мати іншу думку, ніж нав'язана правлячою партією щодо інтерпретації історії польсько-українських відносин і конфлікту 1939-1947 років. Вони могли би його прийняти, тільки якби він сидів тихо, нічого не добивався, не озвучував своїх потреб.

Петро Тима, історик за освітою, ентузіаст історії України та української спільноти, є для одних чудовим партнером для розмови, діалогу чи навіть дружніх суперечок, а для інших – небезпечним противником, з яким треба боротися, найкраще – ображаючи його. Оскільки їхній рівень освіченості та знання фактів не дозволяють їм взяти гору у звичайній розмові. А ще – їм не дає спокою те, що Петрові відомо про зв'язки деяких польських середовищ із російськими!

Петро вміє ділитися з польськими друзями знаннями, своїми українськими зацікавленнями та відкриттями, вміє популяризувати Україну як мало хто! Я сама – свідчення цього, інакше ми би не написали разом дві книги: «Багато облич України» («Wiele twarzy Ukrainy») та «Діалоги порозуміння. Українсько-єврейські взаємини». Але я також неодноразово чула розмови Петра з іншими людьми, бачила, як йому вдається «запалити» у співрозмовнику принаймні цікавість, а у деяких також – ентузіазм щодо України, українців у Польщі, бажання спільних дій. А скількох людей він захопив українською музикою!

Коли в Україні настають складні часи, як під час Помаранчевої революції чи Революції гідності, Петро шукає людей та можливості у різних середовищах Польщі, аби проводити спільні акції підтримки, солідарності чи допомоги. Я пам'ятаю хоч би, як він організовував місії спостерігачів з Польщі під час Помаранчевої революції, акції солідарності з Україною тоді і пізніше, в період Революції гідності. Він приймав усі запрошення до медіа тільки з однією метою – пояснювати, виправляти помилки та неправильні інтерпретації, допомагати зрозуміти Україну. Незабутнім моментом буде для мене концерт, який організував Петро у співпраці з людьми доброї волі, поляками та українцями, на варшавській площі – на підтримку Помаранчевої революції. Я пам'ятаю ці емоції та зворушені голоси Петра Тими й Роберта Лещинського – вони разом вели концерт, і те, скільки чудових людей із Польщі на ньому виступило. Й інший такий захід, цього разу – з трагічної нагоди, на «сороковий день», невдовзі після завершення Революції гідності – концерт пам'яті Небесної сотні у Польському театрі. Петро був «двигуном» цієї події, цього разу допомогли також його контакти та організаційні вміння.

Для багатьох із нас, поляків, Петро – це людина-інституція. Йому завжди вдавалося нести на собі тягар купи різноманітних проєктів, активностей, акцій (нерідко – в один і той самий час), на нього завжди можна було покластися. У мене є досвід співпраці з Петром упродовж цієї чверті століття, маємо далеко за сотню спільних ініціатив та дій, і Петро ніколи не підвів, завжди дотримувався слова – так само, як покійний Мирон Кертичак. На кожну, найбільш божевільну та складну пропозицію, казав: «Так, робимо!». Таке ставлення не можна не цінувати.

Насамкінець – бо цей текст, згідно з моїми намірами, мав бути короткий, а вийшов дещо довший, тож *the last but not the least* – я хочу написати про Петрову сміливість. У Польщі треба бути відважним, аби так наполегливо виступати на захист понищених українських могил, зокрема – поховань солдатів Української повстанської армії; аби говорити й писати про зв'язки польських націоналістичних середовищ із ФСБ та Москвою; аби викривати маніпуляції та брехню деяких політиків та націоналістично-кресових активістів щодо злочинів, які вчинили польські формування проти українського цивільного населення, щодо акції «Вісла», але також – і щодо сьогоднішніх проблем. Я неодноразово бачила виступи Петра під час засідань сеймової Комісії національних та етнічних меншин: він був незворушний, попри всі нападки (навіть такі грубі, як з боку депутата Брауна), конкретний. Своєрідним «увінчанням» цієї властивої Петрові сміливості була його згода на участь у перформансі, приготованому Анною Домбровською у Перемишлі в червні 2019 року. На перемиській площі Ринок стояли стіл та два стільці, а за столом Петро Тима в українській вишиванці дві години вів з охочими польсько-українські розмови. Це була спільна відповідь Анки та Петра на те, що діалог не вдається у справжньому просторі міста, де завжди жили поляки й українці, – тож нехай він принаймні стане темою перформансу. Я не знаю, наскільки читачі цього тексту усвідомлюватимуть, як багато сміливості та холодного розуму вимагала від Петра ця розмова, у місті з такою атмосферою навколо українців, яка панує в Перемишлі. Через три роки після нападу польських націоналістичних середовищ на релігійну ходу в цьому місті, багатьох судових розглядів проти винуватців агресивних дій, під час яких Петро виступав як свідок, звинувачень попереднього мера, Роберта Хоми, та нинішнього, Роберта Бакуна, на адресу Об'єднання українців у Польщі та самого Петра, атак націоналістично-кресових середовищ у Перемишлі. А перформанс відіграв важливу роль. Якраз ця сміливість та відкритість Петра до кожного співрозмовника – а вони були дуже різні – те, як він спокійно ставився до всіх них, є черговим, одним із ключових, кроків для демонстрації у Польщі того, що Об'єднання, його лідери хочуть вести діалог, прагнуть говорити на складні теми, але також хочуть громадянських прав для себе у країні, яка є і їхньою також. Також я раджу усім, особливо полякам, прочитати Петрів текст, опублікований у книзі «Примирення через складну пам'ять. Волинь 1943» («Pojednanie przez trudną pamięć. Wołyń 1943»): «Волинська проблема – дилеми українців із Польщі». Він сміливий та зворушливий.

Я вже писала це у своєму коментарі у фейсбуці, і хотіла би повторити ці слова й тут: я не прощаюся ані з Петром, ані з Об'єднанням українців у Польщі, не уявляю, як би я могла не товаришувати з вами, не йти і далі спільним шляхом – так само, як не уявляю, аби Петро залишив справи українців у Польщі, а Об'єднанню в якийсь інший спосіб не допомагав досвідом, знаннями та вміннями! Я вірю, що на нас чекає ще багато нових викликів! ■

Іза ХРУСЛІНСЬКА

Фото з архіву авторки статті

eprasa.pl 2771e34c68

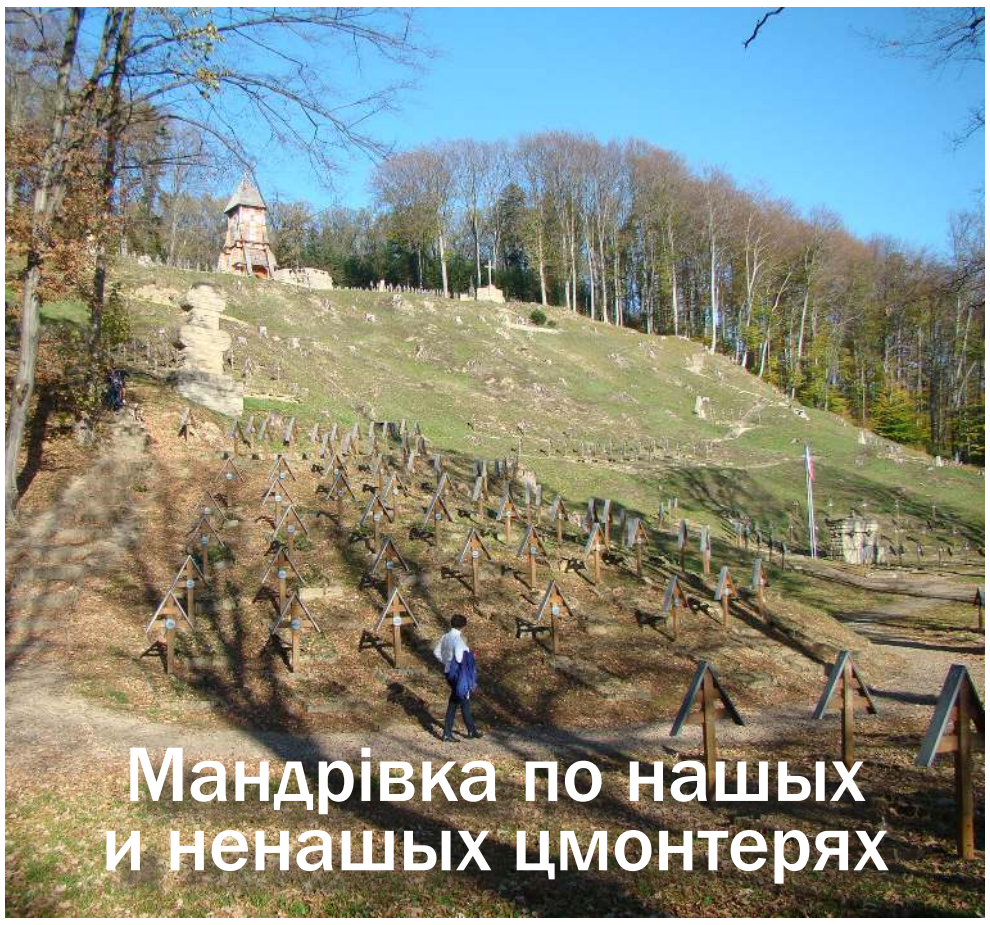

Мандрівка по нашых и ненашых цмонтерях

▲ Вид на Пустки од сторони креста св. Методія

Римо-католикы глони в часі коронавіруса цілий листопад на цмонтері ходили, гробы предків квітьом прикрашали и сьвічку на них сьвітили. Сьвіту в тот спосіб голосили, же о блискых вічна в них памят. Сьвідоми-м того, же сут такы, котры гробы блискых собі осіб цілий рік одвиджают, а не лем в листопаді. Серед нами такых люди тіж не бракує. Так си тепер лем думам, а може бы сме и мы в Воскресіня Христове, Томину Неділю або Зелены Сьвята навіділи цмонтері вояків І-ой Сьвітовой війны. Прецін ходиме товды на гробы нашых блискых и знаємых. На цмонтерях, на котры хочу вас вытягнути, тіж може лежат дакы нашы люде. Кєд ні и так вартат там піти, повірте на слово. Чудны сут то місця, загыблы воякы лежат в земли, за котру душу свою Богу оддавали.

Хто на них лежыт?

На наші и сусідні земли (польскі и словацкі) тісячы склали головы и юж понад 100 років в нас (далеко од рідных сторін) ждут голосу сурмы посьлідного Господнього ангела. Вартат и нам зайти на тоты цмонтері, не лем за то, же посьлідныма роками сут одновляны, не зато тіж, же іншы іх одвиджают. Цмонтері вояків І Сьвітовой війны дістают другу молодіст, однову завдячают сотным роковынам славетной битвы під Горлицями. На жаль, нашы дідове ту не лежат, іх в більшосты австрийска влада высилала на фронт італийскі. Там тіж было тяжко, дуже жовнірів австрийской армії, котры на тім фронті згынули, были Руснаками. Влада там іх выслала, бо з Італянами, так легко як з Росиянами, ся юж не могли доґадати. Там з початку, адже од черця 1915 рока, бороли ся головні Австриякы, Словенці и Хорваты, пак на тот фронт шмарено полкы змобілізуваны з прешівской землі, де Русинів не бракує, до них долучено и галицкых Руснаків. Вшытко залежыт од того, коли нашы дідове там згынули, кєд до вересня 1917 рока, то лежат в земли гнешньой Словенії, товды Австрия цілий час ся ищы лем боронила. Кєд погыбли пізніжше, то гірше, бо на італяньскі землі душу Богу оддали, а она до Австриі, за котру жытя ту пострадали, не належала. Они там такых крас цмонтерів, як в нас збудувано, на жаль, хыбаль не мают. Мойому дідови и дідови мойой жены ся пощастило, оба од тамале вернули жывы. Талергоф пережыли, адже війна не была ім юж така страшна. Дідо Девнозий домів з нєй не лем з гвером на плечох вернули, але аджи з медалями на грудьох, зо срібным и бронзовым.

Австрия нашыма прекрасныма цмонтерями ушанувала не лем своіх вояків, тіла вбитых жовнірів російской армії тіж з таком самом честьом и гонорами на них похоронено. Воякы, будучы по другі страні жытя, юж з собом не ворогуют, мирні лежат поруч себе. В єдні лініі згідні іх поклали, тепер не смотрят на себе вовком, позерают не в сторону окопів противника, а згідні на всхідню. Разом ждут того самого, другого пришестя Предвічного Бога.

▲ Обеліск вояків ріжних австро-угорских реґіментів

Християньскє лице війны

Аджи товды, коли ищы до ся стріляли, кєд на ся з багнетами насадженыма на ґвер ишли, мож было часами почути як єден в другого голосно помилуваня просил: Братку, даруй мі! Нераз оповідали о тім и іншы люде, котры были наочнима сьвідками, котры тіж барз тяжко тото пережыли. На такє ани смотріти никому не єст легко. Воякы, хоц носили іншы уніформы, але розуміти ся мусіли, бо справді єден другому дарувал. Каждий одишол до своіх окопів, а ранений остал в нашім селі. Свої го не взяли, за дня лежав під окапом лемківской стріхы, на лалці під выглядом го уложыли, де цілий час з болю лем йойчал. Пак, кєд нихто по нього не пришол, ґаздове взяли го до середины, но бо не годит ся розслабленого на дворі на ніч лишыти. Істи, не іл нич, бо багнетом дістал в бріх. Спал на припецку, але над раном ся му гмерло. Мусите знати, же тоты воякы, котры ту в наші землі лежат, зажыли вшелиякого горя, страху нераз ся гідні наіли, болю ворог ім тіж не жалувал, нераз йойчаня пораненых, полишаных медже ворожыма окопами, до села было чути. Міцно того роду події в нашу памят ся занюрили, кєд внукы наочных сьвідків тото оповідают до днес.

Не лем австрийска вельонародня армія залягла на Пустках

Мусите знати, же Австриякы мали єдну армію, але народів в ній было купа, воювали в ні Австриякы, Мадяре, Чехы, Словакы, Полякы, Сербы, Словенці, Хорваты, Босьнякы, Жыды. Руснаків ци Українців тіж в ні не бракувало. Так, так, нашы дідове гынули не лем на італяньскім фронті. Пак перед майом 1915 рока під Горлиці пришли и німецкы війска. Цмонтері вояків погыблых в І Сьвітові війні на лемківскі земли збудувано немало, вшыткы сут прекрасны. На наші земли найчастіжше проєктувал іх, а пак дозерал іхньой будови, Душан Юркович, Словак. На неєднім певно сте были и знате, же не циганю, сут гарды, што там гарды, они сут прекрасны, але не знам ци не найгарщым медже нима єст не наш, а лужняньскій. Зовут го Pustkami, то 123 цмонтір не так давно вписаний на листу Знаків Європейской Спадщыны.

Краса *Пусток*

Лужняньскы Пусткы порожні не сут и хоц ту немало лягло вояків, на переповнены не выглядают. Мирні лежат си тепер аджи тоты, котры за жытя завзяті зо собом воювали. На Пустках спочыли тлінны останкы: 912 жовнірів австро-угорской армії, 65 німецкых жолдаків, но и 227 русскых солдатів. Тепер жадны окопы ани засікы іх юж не розєднуют, разом ждут воскресіня. Не знам, ци добру мали смерт, але місце на жданя приходу Всемогучого Бога (вдруге на сьвіт приходячого, жебы судити жывых и мертвых) мают прекрасне. Думам, же ани цисар, ци цар, за котрого воювали, кращого хыбаль не має. Кєд єм там першы раз поставил ногу, згадали ся мі віденьскі огороды Schönbrunn. Хто был в парку австрийской цисарйовой Сіссі (жены Франца Йозефа), знає о чім бесідую. Душан Юркович напевно знал красу віденьскых цисарскых огородів, и за то на вічний спочынок тым, котры в Лужні за цисаря воювали, обрал Пусткы. Хоц од тале далеко до Відня, то и так цисарскы воякы спочивают ту на лужняньскых Пустках як цисарі. Мы, кєд при горішні ґонтині стоіме, цисарской палаты не видиме, але вояків юж ани час, ани простір не обмежує. Тепер юж нихто ім не розказує, жадна війскова трубка, жаден добошів бубен од тале іх не рушыт. Они лем єдной трубы фурт ту наслухуют, а кєд голос єй од горы ся одобє, будут знати, же на посьлідні суд Цар царів юж кличе, товды встанут.

На Пустках царює войскови порядок, кажді нациі проєктанты розбыли осібны обозы для іхнього вічного спочынку (так на всякі випадок, прецін по тамті страні жытя нихто з жывых ищы не был). Інжынєры того миру медже нима не были хыбаль такы істи. Ґалчыньскій прецін в верши навет жывых оборонців Вестерплятте до раю чвірками післал, та чом они не могли бы з тамтой стороны своіх жывых друзів всперти, каждий своіх. Кєд будувано нашы цмонтері, війна од тале лем кус дальше ся одкотила, товды єй кінця ани не видно было, воякы дальше гынули, але тепер юж на інші земли. Од тале юж ниґда и ниґде не підут, адже и мы іх ниґде не высилайме, ту мают сьвяти спокій, ту аджи жывы приходят од жытєвых тягарів ся увільнити и одпочати. Душа и ум ту одпочне, але не ногы, хто был в огородах Шенбрунн, знає што мам на думці. В Лужні не є фонтанны з Нептуном и вельо іншых ищы атракций того віденьского цисарского парку, але єст ту подібні. До горішньой ґонтины можете тіж зайты ріжныма стежками. Кєд вас ногы заболят (ріжниця позему в терені, котри мусите перейти, єст велика), можете си присісти на лалочці и одпочати, кєд нич вас боліти не буде, тіж си сядте и позрийте на право и ліво, в гору и в діл, взрите красу Божого сьвіта. Подумайте, ту даколи нашы предкы мусіли прогнати російскых жовнірів од тале, котры на самі горі ся окопали. Нам самым трудно часом ту выйти, а они мусіли не лем ґвер з амуніцийом двигати. Декотры мали тяжкі машыновий куломет, котри был без колічок, а мал понад двадцет кільо вагы. Нераз треба было го на фрасову убіч внести, на таку як на лужаньскых Пустках, але він не лем під гору был тяжкі. Сам стріляти не міг, все потрібны были ищы патроны и воякы, адже цілий час треба было ся варувати од ворожых куль.

Што ж вам буду оповідал, кєд пандемія ся скінчыт – сами там зайдте, тепер можете піти лем за тым мотузком (лінком): www.pustki.luzna.pl. Тот цмонтір, як пристало на найбільший и найгарщий, має свою страну, аджи дочекал ся малой монографії[1], але хыбаль не завадит підповісти на што конечні треба звернути увагу, кєд там юж будете.

Далі буде

Марко ПОСТІВ-ЯРУГА
Фото автора статті

1. www.plenerownia.com/wp-content/uploads/2018/11/1_Przewodnik-multimedialny-Luzna-Pustki.pdf Під іншым інтернетным адресом найдете знимкы образуючы як Пусткы визерали перед величезным ремонтом, сут ту: www.flickr.com/photos/mik_krakow/sets/72157623765817049

eprasa.pl 2771e34c68

Історія

Злет і занепад ідеї соборності в Галичині: гурток «Руська трійця»

Вказуючи виразно єдність малоруського народу на Україні і в Галичині і признаючи свою цілковиту солідарність з тим новим рухом, котрий там розпочався враз із видавництвом збірників народних пісень та з виступленням літературним Квітки, Максимовича і Метлинського, («Русалка Дністрова» – авт.) підносить другий протест – проти розполовинення одного народу між дві держави.

Іван Франко

У розвиток ідеї соборності вагомий внесок має «Руська трійця» – Маркіян Шашкевич (1811-1843), Яків Головацький (1814-1888), Іван Вагилевич (1811-1866) – гурток студентів Львівської греко-католицької духовної семінарії. У 1834 році у трьох семінаристів виник задум: видати народну збірку «Зоря» на зразок «Малоросійських пісень» Михайла Максимовича.

Через заборону Львівської консисторії збірка «Русалка Дністрова» (попередню назву змінили) побачила світ у Пешті (тепер це частина Будапешта, угорської столиці), де цензурний тиск був слабшим. На думку Івана Франка, ця невеличка «малоруська книжечка» не тільки своїм світським змістом, а й правописом повстала проти літературно-церковного авторитету, гнітючого абсолютизму – за вільну всеслов'янську федерацію.

Михайло Павлик (1853–1915), відомий український письменник і громадський діяч, вважав, «що заходи „Руської трійці" – се була перша в Галичині революція против загалу руського духовенства, особливо вищого, у которого й переклади зі святого письма на мову мужицьку були ділом безбожним. То саме значили ті заходи й для польської шляхти та й полякуючого тоді цісарського правительства».

Неймовірно, проте після смерті Маркіяна Шашкевича саме його побратими зрадили українську національну ідею. У 1848 році Іван Вагилевич очолює львівський «Дневник руський» – часопис полонізованих українців, створений для єднання обох народів як єдиного у складі Польщі. Після революції «весни народів» 1848-го Яків Головацький, професор катедри руської словесности (кафедри української філології – *ред.*) у Львівському університеті, опиняється в таборі москвофілів.

Показово, що під час революції Головацький ще лишається символом українства, а його стаття «Становище русинів у Галичині» (1846), надрукована під псевдонімом «Гаврило Русин», по-справжньому надихає: «Передусім бракує руському народові здібних керівників і проводирів, центру і органічного зв'язку окремих частин, а освіченим русинам – необхідної моральної сили, знання справи, любови до батьківщини і самопожертвування».

Після «весни народів» запанувала контрреволюція, що, за висловом Івана Франка, «зламала, зістарила нашу Русь, з гарячих молодців та борців 1848 року зробила похилих дідів». Одним з індикаторів цієї зневіри може слугувати мова. Від 1851 року Яків Головацький на кафедрі української мови Львівського університету викладає ... «язичієм», тобто переходить на суржик, що складається переважно з церковнослов'янської та староукраїнської мов.

1866-го Головацький розпочинає збір пожертв «на поддержку русского дела в Галиции». Через це його звільнили з університету, у якому він свого часу був і деканом, і ректором. Так були втрачені унікальні можливості розвитку української мови.

За словами Кирила Студинського, «робота Головацького була нещастєм для галицької Руси. Серед його страшних промахів не лише розстрій між руською суспільностию в Галичині, не лише знеохочували ся і деморалізували ся люди, але й упадала руська справа, а галицька суспільність тратила права та привілеї, якими наділено її в 1848 і пізнійших роках». ■

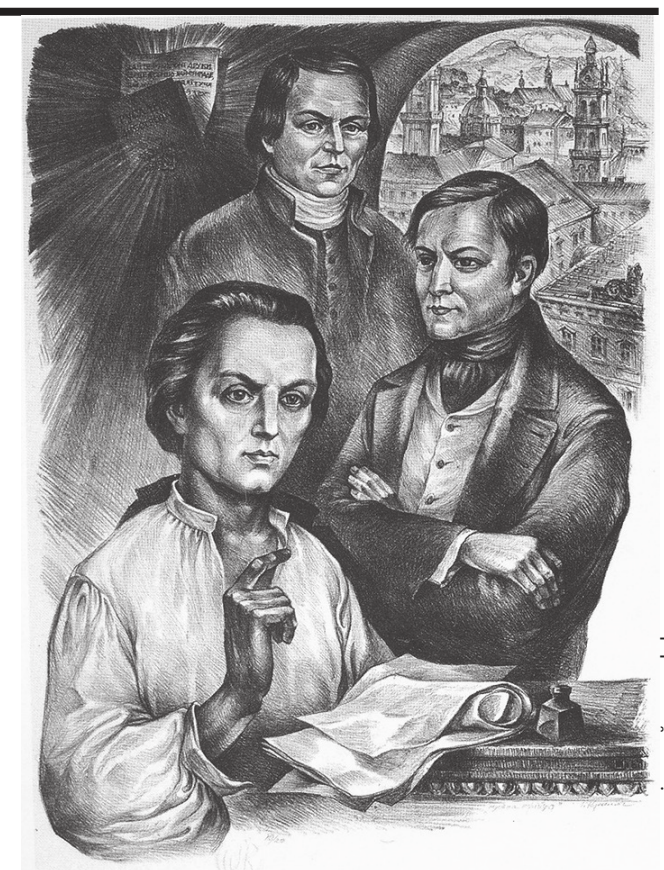

Ілюстрація з сайту spadok.org.ua

Валерій ПОМАЗ

Валерій Помаз, бібліограф. Працював в Інституті загальної екології та охорони довкілля (Технічний університет Дрездена, ФРН), Інституті кліматичних досліджень (Потсдам, ФРН), Державному спеціалізованому науково-виробничому підприємстві «Екоцентр» (Зона відчуження і зона безумовного (обов'язкового) відселення, Чорнобиль, Україна). Зараз працює у Чернігівській обласній бібліотеці для юнацтва.

Історичний календар

квітень

10 квітня 1898 року в Полтаві народився Степан Іванович Скрипник (Мстислав) (1898—1993), патріарх Київський і всієї України. Його батько походив із козацького роду, мати – рідна сестра Симона Петлюри. Навчався в Полтавській першій класичній гімназії, закінчив офіцерську школу в Оренбурзі.

У березні 1918-го вступив до кінно-гайдамацького полку імені Костя Гордієнка, з 1920-го – у 3-й Залізній дивізії Армії Української Народної Республіки. Отримав старшинське звання хорунжого. Особистий ад'ютант Головного Отамана Української Народної Республіки Симона Петлюри (1920–1921). У 1923-му емігрував до Варшави, закінчив Вищу школу політичних наук. У 1930-му обраний послом до Польського сейму, відстоював права українців у Польщі. Брав участь у церковному і релігійному житті. 1 вересня 1941 р. увійшов до складу «Тимчасової адміністрації Української православної церкви» на Волині.

У квітні 1942-го прийняв постриг під чернечим ім'ям Мстислав, висвячений на єпископа Переяславського. Восени був заарештований гестапо (таємна державна політична поліція Третього Рейху), перебував у в'язницях Чернігова, Прилук та Києва. За клопотанням духовенства звільнений у квітні 1943-го. З 1947-го – митрополит УПЦ Канади. З 1949-го – митрополит УПЦ в Америці. Збудував церковно-меморіальний комплекс у Саут-Баунд-Бруці, поблизу Нью-Йорка. Очолив УПЦ у США в 1971-му.

30 жовтня 1989 р. проголошений патріархом Української автокефальної православної церкви в Україні та за кордоном. На Всеукраїнському православному соборі в червні 1990-го обраний патріархом Київським і всієї України УАПЦ. В жовтні прибув до України. Після створення в 1992-му УПЦ Київського патріархату проголошений її патріархом. Тоді ж передав новоствореним Збройним силам України прапор 3-ї Залізної дивізії Армії Української Народної Республіки.

За три роки свого патріаршества Мстислав сім разів відвідував Україну з тривалими візитами. На Всеукраїнських зборах Народного руху України в жовтні 1990-го він сказав: «Що б ми хотіли від політичних громад? Щоб вони розуміли роль Церкви в житті нашої нації... Церква – це є те середовище, навколо якого наростає моральна сила».

22 квітня 1918 року кримська група Армії Української Народної Республіки (УНР) під командуванням полковника Петра Болбочана звільнила Крим від більшовиків. Після підписання мирної угоди з Центральними державами в Брест-Литовську (лютий 1918 року) українське командування планувало ще до підходу австро-німецьких військ зайняти Крим (що формально не входив до складу УНР) і взяти під контроль Чорноморський флот.

10 квітня 1918-го з частин Запорізької дивізії була сформована Кримська група на чолі з полковником Петром Болбочаном, яка й вирушила до Кримського півострова. Вона мала випередити німців (15-а ландверська дивізія генерала фон Коша наступала слідом за групою Болбочана) і заволодіти Таврійським півостровом раніше за союзників.

18 квітня Армія УНР взяла Мелітополь, здолавши вперту оборону червоних. Українці продовжували безупинно насідати на більшовиків, 21 квітня зайняли Новоолексіївку і блискавичною операцією вночі захопили переправи через Сиваш. Загін відчайдухів на чолі з сотником Петром Зілинським на мотодрезинах (транспортний самохідний засіб з двигуном внутрішнього згорання мотоциклетного типу) проскочив замінований міст, розігнав найближчу охорону і під прикриттям бронепоїздів Семена Лощенка та Павла Шандрука, що рухались слідом і вели безперервний кулеметний та гарматний вогонь, дезактивував вибухівку. Результатом стрімкого наступу стала повна деморалізація більшовицького війська: піхота захопила окопи червоних, ворог покинув позиції і панічно відступив. У групі Зілинського не загинув жоден вояк.

Аби не дати противнику отямитись, Петро Болбочан не став очікувати підходу основних сил і продовжив переслідування більшовиків. Надвечір 22 квітня Кримська група розбила більшовицький заслін під Джанкоєм, вузловою станцією на півночі півострова, і увійшла в місто, вже зайняте німцями.

До групи Болбочана почали приєднуватися кримськотатарські повстанці. 24 квітня українські загони зайняли Сімферополь, наступного дня – Бахчисарай. А кінний полк гайдамаків імені Костя Гордієнка на чолі з полковником Всеволодом Петрівим гірськими стежками просувався у напрямку Севастополя і 28 квітня розпочав бої з більшовиками на підходах до міста. Як наслідок, 29 квітня Чорноморський флот підняв український прапор і оголосив про підпорядкування уряду в Києві.

Однак успіхи українського війська загострили відносини між союзниками. 26 квітня німецька дивізія оточила всі місця дислокації українських військ у Сімферополі та оголосила ультиматум Петру Болбочану негайно скласти зброю і виїхати з Криму. Після напружених перемовин Кримська група 27 квітня залишила півострів і зі зброєю, знаменами та значною частиною захопленого майна передислокувалася до околиць Мелітополя.

27 квітня 1929 року загинув Яків Щириця («Мамай») (1887–1929), холодноярський отаман. Учасник Першої світової війни, в 1917-му закінчив Київську військову школу, здобув чин прапорщика. Займався українізацією частин російської армії.

З приходом в Україну у 1919-му денікінців (білогвардійців) пішов у підпілля. В 1919–1920-х роках очолював Білоярський полк – загони самооборони ряду сіл рідного Чигиринського повіту. Брав участь у боях із денікінцями, червоними козаками анархо-комуніста Свирида Коцура, більшовиками, не давав останнім переправляти по Дніпру зброю і продовольство. «Охорона зробила собі дерев'яну печать з написом «Білоярський полк» і я, таким чином, був командиром цього полку, який чисельно доходив один раз до 150 чоловік..., – розповідав пізніше Яків Щириця на допитах. – Було вже і жовто-блакитне знамено з написом: «Хай живе Україна», здається. Був штаб полку, вірніше, збиралися його організувати. Політичною нашою метою було наступне: організувати широкий повстанський рух... для самозахисту».

18 березня 1920 р. взяв участь у з'їзді холодноярських отаманів. У 1921-му об'єднався із загонами Мефодія Голика-Залізняка та Герасима Несторенка-Орла, діяв у районі Холодного Яру. Після проголошення амністії, здався більшовикам (за іншою версією, легалізувався завдяки підробленим документам). Працював учителем, навчався на історичному факультеті Катеринославського інституту народної освіти. У 1926-му став кандидатом у члени ВКП(б) – Всесоюзної комуністичної партії більшовиків, викладав у Дніпропетровському землевпорядному технікумі.

Як згадувала дочка Ніна: «Про батька знаю тільки зі слів матері... Це була дуже витримана людина, врівноважена й дуже працездатна. Любив книжки. Як йшов з роботи, завжди заходив у книжкову крамницю і обов'язково приносив якусь книгу додому. У нас була багата бібліотека... Батько був дуже чесною та культурною людиною, вірний козацьким законам. Був здібний, сам змайстрував бандуру, грав на ній».

У 1928-му заарештований співробітниками Державного політичного управління (ДПУ) за доносом першої дружини. Розстріляний 27 квітня 1929 р. у Черкасах, похований на міському цвинтарі.

Підготувала Олена ГУМЕНЮК

eprasa.pl 2771e34c68

ПОДІЇ

Про нас варто, варто з нами

Продовження з 7 сторінки

Також Обрахт-Прондзинський звернув увагу на процес міграції громад. Це явище торкнулось кожної з них, але різною мірою. Ще одна проблема – старіння спільнот.

Учасники дискусії звернули увагу на необхідність створення культурних інституцій меншин замість підтримки за принципом річних ґрантів і дотацій. Ця проблема – не економічна, а ментальна. Держава повинна працювати над атмосферою відкритості для інституціонального розвитку меншин, які знають свої потреби та ресурси. Також на порядку денному залишається питання представництва громад у структурах влади та донесення їхніх потреб. Спільна комісія уряду і меншин не є досконалим вирішенням цієї проблеми.

Головна дилема – як залишитись собою

Під час панелі «Образ меншини – зміна – нові ролі» обговорювали зміни, які відбуваються у спільнотах, передусім – поколіннєві. З'являються люди, що не мають досвіду життя в комуністичній Польщі, які виросли в III Речі Посполитій і через це є іншими. По-друге, стає дедалі більше меншинних інституцій. Також простежується плюралізм, виникають нові форми активності – наприклад неформальна освіта, медіація. Громади зменшуються, але разом із тим можна помітити певне «відродження ідентичності», що видно у заявах щодо національної приналежності.

Дуже важливою зміною, на думку учасників дискусії, є пристосування меншин до культури більшості. Раніше культуру й мову передавали через сферу приватну, родинну, а зараз це перейшло до публічної: так званої культурної соціалізації молодого покоління через школи, університети, медіа, церкви. Цей перехід несе й загрози, як-от незнання рідної мови. Молодь повинна мати перспективи розвитку та кар'єри, аби брати активну участь у справах меншин.

Професор Цезари Обрахт-Прондзинський звернув увагу на виклики, які стоять перед спільнотами: «Головна дилема – як залишитися собою і що це означає. Я маю на це питання п'ять відповідей. По-перше, традиційну: зосередитись на збереженні культурної спадщини. Але при цьому треба зрозуміти – що зберегти з цієї спадщини, що є ключовим? Друга відповідь – це суспільно-політична мобілізація. Проте меншини різні і мають різний потенціал. Ще один варіант: популярна культура, здатність вписатися в сучасні реалії. Наступна відповідь – націоналістична, це реакція на аналогічні процеси в групі більшості. Й остання – побудова нової, більш відкритої етнічності, збереження ідентичності і пошук нових її форм, привабливих для молодого покоління».

Рафал Бартек з німецької меншини поділився позитивним досвідом та розповів, що їхня громада багато уваги приділяє навчанню молоді, організовуючи для них курси, тренінги та інші заняття для розвитку і вдосконалення компетенцій.

Серед інших позитивних змін панелісти перечислили: кращий рівень

Скріншот з події

освіти, професіоналізацію, діяльність спільнот «назовні», побудову союзів, коаліцій та партнерств, підвищення рівня залученості, проведення досліджень, експертна діяльність. Прикладом послугувала програма «Відкритий Краків», де меншини сприймають з точки зору користі, яку вони можуть принести.

Необхідність розширення

Під час панелі «Міські стратегії – нові перспективи» обговорювали питання співпраці громад із місцевим самоврядуванням. Воно зацікавлене у створенні спільних стратегій. Гарний приклад – співробітництво Вроцлава та місцевої організації «Калейдоскоп культур».

Пйотр Квапішевич із Єврейської асоціації «Чулент» зазначив, що групу меншин потрібно розширити, адже до неї можуть належати й мігранти: «Наш спільний голос стане важливішим. Із перспективи міста, яке окреслює стратегії щодо своїх жителів, ми станемо групою не з кількох десятків людей, а з кількох десятків тисяч. Ми маємо різні потреби, але у деяких сферах вони спільні, наприклад, у питаннях протистояння дискримінації. Дуже важливо, аби ми, меншини, ініціювали це».

Жіноче лідерство як особливий його вид

Під час панелі «Лідери – жінки – нинішня ситуація – роль – зміна» Наталія Гладик з Об'єднання лемків розповіла, що структури меншин і роль у них жінки трансформувалися протягом останніх кількох років. Раніше організаціями керували переважно чоловіки. Зараз у Польщі відбуваються загальні суспільні зміни, щораз більше жінок займають представницькі посади: суспільні, політичні, наукові. Переміни в організаціях меншин є відображенням цих процесів. З'являються нові люди, які долучаються до ініціатив, виникає простір для самореалізації молоді. Так у керівні органи приходять жінки – попри те, що вони і надалі становлять меншість, це змінюється. Наталія зазначила, що проблемним є характер цього лідерства: «Жіноче лідерство можна назвати «м'яким типом», пов'язаним із культурою, медіа, освітою. Що ж до представництва на рівні адміністрацій чи політичної позиції, то це залишається доменою чоловіків, хоча тут ситуація вже теж починає змінюватися».

Анна Зєлінська з єврейської спільноти розповіла, що ця меншина також є досить патріархальною з огляду на релігію та суспільно-історичний контекст ролі жінки як виховательки дітей. Однак це зазнає змін: «У найбільшій єврейській ґміні – варшавській – на п'ять членів управління є чотири жінки. Вони відходять від традиційних ролей вчительок, мисткинь. Переймають керівні функції. Важливе значення відіграють курси лідерства, учасниці яких підвищують рівень своїх компетенцій».

Аґнєшка Цабан з меншини ромів також зазначила, що їхня культура є досить патріархальною та орієнтується на звичаєве право, згідно з яким на плечах жінки ще донедавна лежала основна відповідальність за родичів, дітей, їжу та дім. Ця роль змінилась, і тепер чоловік став відповідальним за родину. Роми, помінявши спосіб життя на осілий, також пройшли суспільну трансформацію: «Жінки працюють асистентками з дітьми ромського походження в освітній галузі. Вони більш гнучкі. Зараз багато з них є членкинями різних організацій, була навіть Асоціація ромських жінок. Чотирьох жінок ромського походження відзначив президент Польщі за суспільну діяльність».

Мирослава Керик, очільниця фонду «Наш вибір», розповіла про роль жінки в організаціях мігрантів: «Для чоловіків робота в таких структурах не є престижною. У Польщі є дуже багато активних мігранток, які прагнуть бути лідерками та створюють свої організації, тому що в старих структурах керують чоловіки і там їм важко пробитись. Жінки стикаються з проблемами, пов'язаними з легалізацією перебування і роботи. Вони мусять працювати десь іще, окрім як у меншинних організаціях, аби перебувати у Польщі на законних підставах. Приїжджим також доводиться будувати власну мережу контактів. Ми є новою міграцією, розпорошеною, і це нас вирізняє».

Будуємо спільноту локально, але мислимо глобально

Під час панелі «Зміна – нове покоління – перспективи – лідери» говорили про позиції молодих лідерів меншин. Клавдія Клімек з єврейської спільноти зазначила, що громади збудували для таких людей фундамент, стабільну базу для подальшого розвитку, суспільний капітал. Молодь отримала доступ до міжнародної освіти та знань, має нові, свіжі ідеї: «Ми шукаємо креативних рішень та ризикуємо, не тримаючись за напрацьовані стратегії й безпечні рамки. Будуємо нашу спільноту локально, але мислимо глобально».

Григорій Суханич, один з лідерів меншини лемків, звернув увагу на те, що нове покоління діє в нових умовах, ставить інші цілі, професіоналізується, виходить поза рамки, говорить про проблеми громад не лише в межах країни, а й на міжнародному рівні.

Кароліна Квятковська, лідерка спільноти ромів, зазначила, що представники цієї громади долучаються до політичного життя Польщі, будують міжкультурний діалог, створюють коаліції, попри всі відмінності, знаходять спільні сфери діяльності, лобіюють свої інтереси. Шимон Фолп з німецької громади додав, що молоді лідери мають інший підхід, ширші можливості освіти та підвищення кваліфікацій.

Меншини змінюються, але суспільство більшості не встигає за ними

Заключна сесія конференції «Мистецтво – спадщина – освіта» була присвячена питанням культурної спадщини та місця громад у польському суспільстві.

«Меншини тепер інакше себе презентують, по-іншому розглядають своє місце в суспільстві, зосереджуються на власній культурі, але й беруть участь в культурі більшості. Однак сприйняття їх у суспільстві залишилось на рівні XIX століття – про них думають як про окрему, закриту групу, дивляться на них через призму фольклору, стереотипного мислення. Меншини змінюються, але суспільство більшості не встигає за ними, зациклюється на образі народної культури», – зазначив Петро Тима з Об'єднання українців у Польщі.

Марцін Мелон із громади сілезців розповів про зміни у цій спільноті: «На жаль, в законі про меншини немає сілезців, попри те, що 400 тисяч людей підписали петицію про те, аби нас туди внести. Під час останнього перепису понад 800 тисяч сілезців вибрали цю національність як одну із двох, а 450 тисяч – як єдину. Пів мільйона говорить про використання сілезької мови, яка теж досі не отримала статусу регіональної. Ми весь час знаходимось поза спільнотою тих меншин, про які тут щойно говорили. Попри все це, останні 20 років у нашій громаді відбувається певний ренесанс, вона досить динамічно розвивається».

«Спільнота кашубів знаходиться у схожій ситуації. Ми вписані до закону як громада, що користується регіональною мовою, – це певний компроміс. Але це рішення було поганим, бо не кожен, хто вважає себе кашубом, розмовляє кашубською», – зазначив представник цієї спільноти Матеуш Титус Меєр.

Панелісти погодились, що, окрім формальних змін, треба підтримувати локальну культуру та історичну освіту.

Конференція пройшла в межах проєкту «Національність, етнічна приналежність та побудова коаліції: порядок денний як механізм співпраці між групами меншин у Польщі», який фінансує фонд «Пам'ять, відповідальність та майбутнє» та Голландський єврейський гуманітарний фонд. ■

Іванна КИЛЮШИК

eprasa.pl 2771e34c68

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

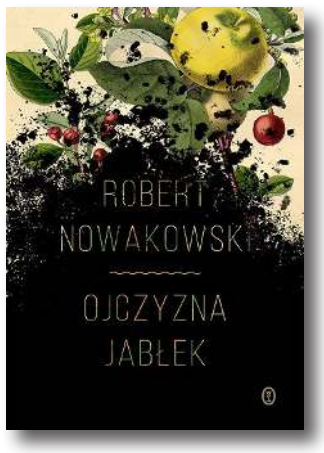

Robert Nowakowski, **«Ojczyzna jabłek»**. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2021 – 400 str.

Бойки – нові лемки?

Уже давно жодна свіжопрочитана книжка не викликала у мене стільки суперечливих вражень, як ця. Аби бути чесною, скажу, що це сталося ще до того, як я почала її читати. Я навіть встигла покритикувати її через анотацію та вислови автора, але невдовзі зрозуміла, що з нею треба ознайомитися. Чому? Бо вона, хоч-нехоч, розказує певною мірою і про нас та наших предків, виселенців акції «Вісла».

Передвісником «Батьківщини яблук» був подкаст на сайті wyborcza.pl досить відомого польського літературного журналіста Міхала Ноґася. Одразу після прем'єри роману він записав розмову з його автором – Робертом Новаковським. Інтерв'ю облетіло соцмережі під дещо провокативним заголовком: «Бойки, чи хтось вас іще пам'ятає?» (пол. «Bojkowie, czy was ktoś jeszcze pamięta?»). Як можна було почути у розмові, книжка описує тяжку долю виселенців із Бойківщини та їхнє своєрідне небажання чи навіть нездатність вкорінитися на новому місці. Щоправда, у мене немає бойківського походження, але досвід виселення предків викликав думку: треба дізнатись, що пишуть про нас. І лише коли я, переповнена суперечливими почуттями, відклала на полицю прочитану на одному подиху 400-сторінкову книжку, то зрозуміла, що вона потребує не лише прочитання, а й обговорення. Хоча би тому, що після неї сприйняття слова «нас» у контексті нащадків переселенців насправді стає набагато ширшим і менш однозначним, ніж мені спершу здавалося.

Місця і герої

Книга розповідає про молодих людей: Єлька Рабіка та Ніну Ґоч. Головні персонажі міцно закорінені у своїх сімейних контекстах, заплутані у тісних та неоднозначних стосунках із родичами. Виразними постатями у книжці є батько Єлька – Федір, брат Петро, братова (дружина брата – *ред.*) Параска, батько Ніни, її сестра Розалія, а також її брати Орест та Дмитро. Згодом не меншу роль своєрідних героїв книги відіграють рідні села Єлька та Ніни: у випадку хлопця це вигадана автором Пасіка (присілок Солини), а для дівчини – реальна, хоч і неіснуюча нині Березниця-Нижня. Часова лінія подій охоплює період від перших днів після завершення II Світової війни до кінця років 60-х років XX століття. Автор роману конструює в цих рамках своєрідний, майже реальний світ, сфокусований на трьох часопросторах: рідний край до виселення, зруйнована чужина після виселення та гірке повернення у знищені рідні сторони. На їхньому фоні розгортається драма понівеченої людської долі, у якій найбільше уваги приділено роздумам про втрату та нездатність побачити, що життя після травми, попри все, можливе.

Єлько є бойком, чия родина цілими поколіннями проживала у Пасіці. Ніна, своєю чергою, – напів лемкиня, напів полька. Її батько переселився до Березниці з Лемківщини, одружившись із місцевою католичкою. Це, певно, відповідний момент, аби згадати, що жоден із героїв «Батьківщини яблук» не називає себе українцем. Навіть більше: ставляться до таких заяв, як і до самого українського національного руху, вони, м'яко кажучи, стримано. Земля, на якій вони живуть, – це їхній центр світу і батьківщина. На жаль, попри завершення війни вона все ще залишається полем битви між різними військовими формуваннями (яких саме – це не має для місцевих жителів значення). Усі військові ставляться до селян із ненавистю: чи це радянська армія, чи польські або українські партизани, Військо Польське або кримінальні банди. Місцеві, які виживають у крайній бідності, не те, що не можуть почати відбудовувати життя після воєнних буревіїв – вони всю свою увагу присвячують втечам у ліс та намаганні прожити кожний наступний скрутний день. Тут автор описує пацифікацію Березниці польською армією та вбивство Станка, рідного брата Єлька, совєтським солдатом – військовий наказав братам закопати його, ще живого, у землю.

Згодом серед бойківського світу з'являється ще один, на перший погляд екзотичний, сюжет, присвячений долі єврея, хасида – Мозеса. Він пересидів війну у землянці батька Єлька – Федора. Саме до нього (як до рабина) приходять по пораду Федір та розгублений у своїх пристрастях Єлько. Мозес сидить у своїй схованці разом з єдиною товаришкою – білкою (Veverke) ще довго після завершення війни. Він не усвідомлює, що трапилося з його ріднею, що чекає на нього після виходу з укриття. Він не помічає трагічного і жорстокого виселення місцевих жителів під час акції «Вісла». Коли зрештою вийде з криївки – село буде порожнім.

Хто такий бойко?

У «Батьківщині яблук» акція «Вісла» як супровідний мотив усієї книжки з'являється чи не вперше у сучасній польській художній літературі. Підхід автора до цієї теми зачіпає. Він розвінчав навіть декілька міфів, що роками «прилипали» до цієї операції – як-от про те, що виселення на західні землі було для бідних селян із Галичини економічно вигідним. Жахливий стан розкрадених колишніх німецьких господарств не залишає жодних сумнівів щодо того, наскільки це було «вигідно». Також Новаковський дуже влучно описує тавро, з яким довелося жити вихідцям із концтабору у Явожні. Але поміж сцен, до яких можна поставитися прихильно, з'являються й такі, що викликають сумніви, суперечливі враження, містять історичні або етнографічні неточності, про які також не можна мовчати.

Перше і головне застереження стосується створеного автором окремого від українського, бойківського етносу героїв. Письменник, щоправда, розуміє, що бойки – це своєрідний етнографічний конструкт, проте послідовно використовує його щодо своїх персонажів, передусім – для підкреслення окремішності від польської та української ідентичностей. Як згадує у розмові про книжку етнографиня, дослідниця народної культури Східних Карпат Ольга Соляр, такий погляд надає перевагу лише одному з п'яти елементів, з яких складається етнос даної групи, тобто суб'єктивному відчуттю відокремлення. Без коментаря залишаються чотири інші чинники: мова (тут трохи згадується бойківська говірка, але без особливої уваги до того, звідки вона походить), релігія, матеріальна та нематеріальна спадщина – тобто речі, які дають можливість об'єктивніше визначати приналежність до певного етносу.

Роберт Новаковський сприймає Східні Бескиди як простір, вирваний із контексту, забуваючи про всю невиселену Східню Бойківщину, яка зараз лежить з українського боку та утримує свою українсько-бойківську ідентичність; і за Австрійської імперії, і за II Речі Посполитої вона була об'єднана з територією, яку описує автор.

Своєю чергою, зображена в тексті поведінка вояків Української повстанської армії як мстивих грабіжників створює враження, що жертвами акції «Вісла» стали лише ті, що не були українцями. І хоча Новаковський, з одного боку, намагається будувати виважену розповідь, з іншого вживає щодо упівців фрази з однозначною конотацією на кшталт «різників людей». Такі вислови та загальне розставлення акцентів у книжці створює враження, що бойки з українцями насправді не мали нічого спільного.

Достовірні чи ні?

Безперечно, на користь художньої цінності книжки свідчить гарна, поетична мова, небанально побудовані сюжети несолодкої любові Єлька та Ніни, а також оповідь про те, як змагалися з життям понівечені євреї, що вижили після Голокосту. Описи автора – дуже образні, експресивні. Заголовок, своєю чергою, є алюзією на фрагмент з вірша «Край» Збіґнєва Герберта – польського поета, народженого у Львові:

У самому куточку цієї старої мапи є край, за яким сумую. Це батьківщина яблук, пагорків, лінивих річок, терпкого вина і кохання. На жаль, великий павук огорнув його тенетами й липкою слиною закрив вартові застави мрій.

Так завжди: ангел з вогняним мечем, павук, сумління.

На жаль, у книжці є багато недостовірних моментів. Починаючи від імен: ім'я Ніна радше не функціонувало серед тамтешніх бойків, а Єлько мав би бути Ільком. Фантастичними здаються теж розповіді про заміну хреста на даху церкви на католицький, блискучі мешти упівців та вдягання щодня найкращого одягу, оскільки кожен день міг бути останнім. Утім, як я розумію, усе це – своєрідні перемальовані картини, які мали би підтримувати створену автором реальність. У романі бойки не лише переписували метрики, але й палили парафіяльні книги; ортодоксальні євреї не лише втрачали найближчих, але й від самотності дружили з тваринами (чого в їхній культурі у звичайних обставинах не буває); а поляки не лише знущалися з виселенців, але й створили справжній спектакль принижень із диким «Останнім бандерівцем» у клітці, в якого можна було кидати зогнилими яблуками. Саме ця остання, придумана і прописана автором сцена є, мабуть, найсильнішою і найболіснішою у цілій книжці.

– Ця історія не є чорно-білою, це суміш кольорів, і, думаю, це все-таки говорить на її користь, – каже професор Ярослав Сирник – історик, автор книжок про українське підпілля у Ліському та Сяноцькому повітах. Він був консультантом під час видання також «Батьківщини яблук». – Попри всі суперечності, це перш за все роман, художня література. Автор має право як створювати свій світ, так і описувати його з власної перспективи.

Нам, українцям у Польщі, бойкам або ні, варто прочитати цю книгу, як би там не було. Не лише для того, аби оцінити роботу Роберта Новаковського з перспективи наших прискіпливих «укр-очей». Але й аби наново переосмислити певні обчислення. Як із 140 тисяч переселених людей їх так швидко стало лише 40 тисяч? Як звертає увагу Ярослав Сирник, серед виселенців у 1947 році ніхто не проводив опитувань щодо національної ідентичності. Багато місцевих жителів Ліського та Бескидського повітів, своєю чергою, перечекали виселення або невдовзі повернулися на свої землі, розчиняючись серед місцевого населення. Цей фактаж дозволяє ширше відкрити очі і дати відповідь на питання – про кого насправді розказує «Батьківщина яблук». І хоча я впевнена, що така рефлексія не з'явиться у польського читача, до якого перш за все спрямована ця книжка, зі своєї точки зору знаю, що для нас «Батьківщина яблук» стане, безперечно, емоційним досвідом. Та спонукатиме глибше замислитися над значенням власної ідентичності у широкому історичному контексті. ■

Катерина КОМАР-МАЦИНСЬКА

Фонд Український Народний Дім у Перемишлі

Fundacja Dom Ukraiński w Przemyślu

ul. Kościuszki 5, 37-700 Przemyśl

PLN: 88 1600 1462 1838 9708 6000 0001

ПІДТРИМАЙ РЕМОНТ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ В ПЕРЕМИШЛІ!

eprasa.pl 2771e34c68

Вітаємо
доктора ***ОЛЕКСАНДРА КОЛЯНЧУКА***
– заслуженого українського діяча, історика і дослідника долі воїнів Армії УНР, інтернованих у польських таборах – з Днем народження!
Пане Олександре!
Дозвольте висловити вам із цієї нагоди найщиріші вітання. Нехай здоров'я буде міцним, сили не закінчуються, нехай у вас завжди буде бажання відкривати призабуті сторінки нашої української історії.
Хай Господь благословить вас на многії та благії літа!
Об'єднання українців у Польщі, відділ у Перемишлі

Вітаємо з днем народження багаторічну директорку та вчительку IV Ліцею у Лігниці ІРИНУ СНІГУР.
Пані Ірино!
Сили вам, злагоди, кріпкого здоров'я та всяких благ. Многая літа!
Випускники Лігницького ліцею та українська громада Перемишля

Нехай життя свій шлях торує
Між гір й долин у дивосвіт!
Хай щедра доля Тобі подарує
Ще безліч світлих гарних літ.

З 85-літтям вітаємо нашого Батька та Діда –
АНДРІЯ ЧОРНОГО
Бажаємо радісного сьогодення і щасливого майбутнього, здоров'я і невичерпного оптимізму. Нехай усі Твої починання будуть успішними, друзі – справжніми, а життя – безтурботним! Хай Бог Тебе благословить на подальші роки!
Таня і Аня з чоловіками Володимиром та Ярославом, Твої внуки Мариня, Лариса, Ярема та Максим

Відійшли...

Ми засмучені тим, що 7 квітня 2021 року, проживши тільки 62 роки, у Варшаві помер
бл. п. ІВАН КАПЛИШ
Вічная Йому пам'ять!
Нашим друзям –
Олені Каплиш, Мирославові Купичу і Ксені –
з приводу передчасної смерті батька, тестя і дідуся складаємо наші щирі співчуття.
Об'єднання українців у Польщі, редакція «Нашого слова»

Оленко і Мірку з Ксенею, наші дорогі друзі,
після втрати БАТЬКА і ДІДА Ви у великій жалобі. Розділяємо з Вами смуток і біль.
У цей важкий час ми думками і молитвами з Вами.
Друзі з видавництва «Тирса»

Як Вона любила Лемківщину...
Рід свій славила в світі усьому.
Оплакувала вигнання і війну
Словами рідними, по-свому.
Ловила кожний Карпат подих.
Акценти ставила на рідне.
Вона – дитя свого народу,
Авторка боротьби за гідність.
Гідність з любов'ю ішли в парі,
А з усім йшла батьківська віра.
Любила Вона правди старі,
Икала на всіх лицемірів,
Коли їх бачила в кошарі.

† Ярослава Галик
відійшла у вічність. Шана Їй за любов до рідного. Вона глибоко любила свою Лемківщину, з якої Її предків і співжителів викинули у такий жорстокий, злочинний спосіб.
Була головою Світової федерації українських лемківських об'єднань. Вічна Їй пам'ять!
Василь Шляхтич

Fundacja «ProMusicaViva»
понад 20 років будує польсько-українські музичні мости. Перерахуйте 1% **KRS: 0000045491**
www.pmv.org.pl

ЗВЕРНЕННЯ
Українське історичне товариство у Польщі за підтримки Об'єднання українців у Польщі приступає до реалізації проєкту
«Живі у нашій пам'яті – віртуальний український некрополь у Польщі».

Таким чином ми хочемо віддати честь і шану тисячам українців, які працювали на благо своєї нації. Могили тих дочок і синів українського народу часто призабуті, зруйновані, залишені без піклування, заростають кущами і травою. Тільки невелика частина з них упорядкована і описана. Тому ми, як спадкоємці діяльності тих славетних людей, маємо обов'язок вшанувати їх та місця їхнього вічного спочинку.

Метою проєкту є створення загальнодоступної інформаційної онлайн-платформи у польсько- та україномовному варіантах про місця поховань на території сучасної Польщі постатей, важливих для української національної пам'яті. Проєкт передбачає зібрання наявних даних про кілька тисяч місць поховань (воїнів, політиків, інтелігенції, духовенства, людей культури, суспільних діячів тощо від давнини до останніх років), виконання фотографічної документації та виготовлення біографічної довідки про цих осіб. Реалізація цього проєкту допоможе знайти місце поховання даної особи та отримати про неї основну інформацію. Таким чином ми повернемо у сучасну свідомість значну кількість людей, які мають свій незаперечний внесок в українську історію та культуру. Водночас плануємо документування місць поховань видатних українців з Лемківщини, Бойківщини, Перемишльщини, Надсяння, Ярославщини, Любачівщини, Холмщини, Підляшшя та інших регіонів, де опинилися українці після акції «Вісла».

Звертаємося до Вас, людей доброї волі, із закликом підтримати фінансово наш задум, який стане нашим спільним проєктом.

Фінансові пожертви слід висилати на банківський рахунок: Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce з дискою «Na działalność statutową – żywi w naszej pamięci».

Nr konta: 36 1440 1387 0000 0000 1310 6525
Для закордону:
BIC (SWIFT): BPKOPLPW
IBAN: PL 36 1440 1387 0000 0000 1310 6525
Bank name: PKO Bank Polski SA
Bank address:
PKO Bank Polski S.A., 02-515 Warszawa, ul. Puławska 15

Збережімо пам'ять про місця поховань наших славетних предків!

проф. Роман Дрозд – голова Українського історичного товариства у Польщі, д-р габ. Роман Висоцький, Ярослав Вуйцик, проф. Ігор Галагіда, д-р габ. Богдан Гальчак, проф. Ростислав Жерелик, д-р Олександр Колянчук, д-р Григорій Купріянович, Олександр Маслей, проф. Марко Мельник, д-р Лука Рейт, Юрій Рейт, Мирослав Скірка, Олександр Стець, Петро Тима

Ділимося сумною вісткою, що 26 березня 2021 року в Скєрках поблизу Кентшина на 88-му році життя відійшла у вічність
бл. п. Емілія Крупська
(з дому Забавська)
Згідно з волею Покійної, Її поховано на цвинтарі в Банях-Мазурських.
Життя бл.п. Емілії було означене ревною молитвою, важкою працею і тугою за всім рідним. Вона чуйно берегла пам'ять роду і тому подбала, щоб на цвинтарі в рідному селі Лівча, що на Любачівщині, було встановлено камінний хрест на могилі вбитого ще до акції «Вісла» брата Дмитра.
Разом з чоловіком Дмитром, учасником визвольних змагань та політв'язнем, вони виховали троє національно свідомих дітей: Зіновію, Божену і Мирослава.
З приводу смерті Мами, Тещі, Бабусі й Прабабусі висловлюємо слова щирого співчуття
Зені й Іванові Падухам та їхнім дітям.
Співчуття надсилаємо всій скорботній родині.
Гурток ОУП в Білому Борі й школа ім. Тараса Шевченка

1% на перемиську «шашкевичівку»
Шановні батьки, вчителі і друзі Комплексу загальноосвітніх шкіл №2 в Перемишлі – школи з українською мовою навчання!
Заохочуємо Вас перерахувати 1% прибуткового податку за 2020 рік на нашу школу, вписуючи у податкову декларацію:
ZESPÓŁ SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH
Nr 2 – 99890 KRS 0000207472
Розраховуємо на Ваше добре серце.
Гарантуємо, що всі гроші будуть повністю призначені на потреби дітей і школи.
ДЯКУЄМО ЗА ВАШУ ПІДТРИМКУ!

1% на українську школу в Бартошицях
Звертаємося з проханням до людей доброї волі перерахувати 1% прибуткового податку за 2020 рік. Ваша допомога необхідна для реалізації навчально-виховних завдань української школи в Бартошицях.
Stowarzyszenie «Kałyna» KRS: 0000208516
Ми вдячні ВАМ за дотеперішню підтримку

Управа відділу Об'єднання українців у Кошаліні
Stowarzyszenie KIWANIS International Klub Koszalin
Дирекція комплексу українськомовних шкіл у Білому Борі
Управа Фонду ДЕКА
заохочують людей доброї волі переказати
1% прибуткового податку на підтримку
КОМПЛЕКСУ УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ШКІЛ У БІЛОМУ БОРІ
ТА ПУНКТІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
вписуючи у податкову декларацію PIT за 2020 рік.
Банківські дані:
Stowarzyszenie KIWANIS International Klub Koszalin,
ul. Zwycięstwa 32, 75-037 Koszalin
Konto: Bank Millennium S.A.
nr 34 1160 2202 0000 0000 3295 8076
KRS: 0000138192 NIP 669 23 40 671
z dopiskiem: «pomoc na rzecz dzieci ze szkoły w Białym Borze i punktów nauczania».
Ми виділимо кошти на наукові та соціальні стипендії для дітей, а також на підтримку навчальних пунктів.

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Słowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa,
tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10,
redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46,
redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.
Zespół redakcyjny: redaktor naczelny – Khrystyna Zanyk, **zastępca redaktora naczelnego –** Paweł Łoza, **sekretarz –** Tetiana Daniuchenko, **redaktorzy –** Igor Szczerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), **redaktor stylistyczny –** Olga Rusina, **redaktor techniczny –** Olga Michaluk, **prenumerata, reklama –** Łesia Korostatewycz.
Współpracownicy: Anastazja Krawczuk (Warszawa), Igor Isajew (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa), Zhanna Kuznietsova (Kijów), Ivanna Kyliushyk (Warszawa), Svitlana Melnyk (Kraków), Ivan Kysloshchuk (Lublin), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniański (Gładyszów).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7
03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77 (sekretariat),
22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego),
E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl,

Internet: http://ukraincy.org.pl, http://www.oup.ukraina.com.pl

Fotoskład: Redakcja „Nasze Słowo"
Druk: Drukarnia „Efekt". **Nakład** 2500 egz.
Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN:
47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD:
IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:
IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

ISSN 027-8254
1.6
9 770027 825412

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.
Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.
Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika.
Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa" wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
„Nasze Słowo" dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPiK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:
Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl
Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH" pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7^{00} – 17^{00}.

eprasa.pl 2771e34c68